

ז"א אסתר בת דוד כי איז רה אבו
יפת תאר וטובת מראה ובמות אבי
מרדכי לו לבת ויהי בהשמע דבר
בהקבץ נערות רבות אל שושן הו
ג'י ותלקח אסתר אל בית המלך
הנשיא
יבדל
שבע
ישנה
אסתר
אשר
זיכר
עשה בה ובהגיע תר נערה ונערה
אז שורוש מקץ היות לה כדת הו
זדש כי כן ימלאו ימי מרוקיהן שי
בשמך המר וששה זדשים בבשן
ונשים ובזה הנערה באה אל המל

הִיא אֶסְתֵּר בִּתְדָדּוּכִי אִין רָה אֲבוּ
 יוֹפֶת תֶּאֱרֹךְ וְטוֹבֶת מִרְאָה וּבְמוֹת אֲבוּ
 הַמֶּלֶךְ כִּי לֹא לָבֶת וַיְהִי בְהִשְׁמָעֵךְ דְּבַר
 בְּהַקְבִּיץ נְעֵרוֹת רַבּוֹת אֶל שׁוֹשַׁן הַ
 הַגִּי וְתִלְקוּ אֶסְתֵּר אֶל בֵּית הַמֶּלֶךְ
 הַנְּשִׁים וְתִיטֵב הַנְּעֵרָה בְּעֵינֶיךָ וְתִשָּׁן
 יִבְדֹּל אֶת תְּמִירוֹקֶיהָ וְאֶת מְנוּחָהּ לְ
 שִׁבְעַת הַנְּעֵרוֹת הַרְאִי וְתִתְּ לָהּ מִ
 יִישָׁנָה וְאֶת נְעֵרוֹתֶיהָ לְטוֹב בֵּית הַנְּ
 וְאֶסְתֵּר אֶת עֲמָהּ וְאֶת מוֹלְדֶתָהּ כִּי מִ
 אִשָּׁר לֹא תִגֵּד וּבְכָל יוֹם וַיּוֹם מִרְדֵּי
 יִצֵּר בֵּית הַנְּשִׁים לְדַעַת אֶת שְׁלוֹם
 וְעִשָּׂה בָּהּ וּבְהַגִּיעַ תֵּר נְעֵרָה וְנְעֵרָה
 מִזִּשְׁוֹרֵי שִׁמְשׁוֹן מִקֵּץ הַיּוֹת לָהּ כְּדַת הַ
 יְחִידֵי שִׁי כִּי כֵן יִמְלֹאוּ יָמֶיךָ מִרוֹקֶיהֶן שִׁי
 בְּשִׁמְזֵן הַמֶּלֶךְ וְשִׁשָּׁה יְחִידֵי שִׁי בְּבִשְׁנֵי
 הַנְּשִׁים וּבִזְהָ הַנְּעֵרָה בָּאָה אֶל הַמֶּלֶךְ

וְיָא אֶסְתֵּר בֵּת דְּדֹכִי אִיזְרָה אֲבוֹ
 יָפֶת תֹּאֵר וְטוֹבֶת מִרְאָה וּבִמּוֹת אֲבוֹ
 מִרְדְּכִי לֹא לָבֶת וַיְהִי בְּהִשְׁמָעֵךְ דְּבַר
 יְבֹהֶקֶבֶץ נְעֵרוֹת רַבּוֹת אֶל שׁוֹשַׁן הַ
 הֶגְלִי וְתִלְקוֹז אֶסְתֵּר אֶל בֵּית הַמֶּלֶךְ
 הַנְּשִׁים וְתִיטֵב הַנְּעֵרָה בְּעֵינֶיךָ וְתִשָּׁ
 יִבְהַל אֶת תַּמְרוּקִיָּה וְאֶת מְנוּתָהּ
 שִׁבְעַת הַנְּעֵרוֹת הָרִאשׁוֹת לְתֵת לָהּ מִ
 יִשְׁנָה וְאֶת נְעֵרוֹתֶיהָ לְטוֹב בֵּית הַנְּ
 אֶסְתֵּר אֶת עֲמָהּ וְאֶת מוֹלְדֶתָהּ כִּי מִ
 אִשָּׁר לֹא תִגִּיד וּבְכָל יוֹם וַיּוֹם מִרְדֵּי
 יִזְכֹּר בֵּית הַנְּשִׁים לְדַעַת אֶת שְׁלוֹם
 יַעֲשֶׂה בָּהּ וּבְהִגִּיעַ תֵּר נְעֵרָה וְנְעֵרָה
 אֶזְשׁוּרוּשׁ מִקֵּץ הַיּוֹת לָהּ כְּדַת הַ
 יְזִדְשָׁן כִּי כֵן יִמְלֹאוּ יָמֶיךָ מִרוּקִיָּהּ שִׁ
 בְּשִׁמְזַן הַמֶּר וּשְׂשֶׁה יְזִדְשָׁן בְּבִשְׁנֵי
 הַנְּשִׁים וּבִזְהָ הַנְּעֵרָה בָּאָה אֶל הַמֶּלֶךְ

תורה TORA

Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla

TORA ve Aftara

1. Kitap

בראשית BEREŞİT

וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ כִּי־טוֹב וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים בֵּין הָאָרֶץ וּבֵין הַחֹשֶׁךְ:

Tanrı ışığın iyi olduğunu gördü; Tanrı ışık ve karanlığı birbirinden ayırdı.

וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל:
 “Vezot Atora Aşer Sam Moşe Lifne Bene Yisrael”

TORA

Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla
TORA ve AFTARA

1. Kitap

BEREŞİT

Çeviri ve Düzenleme

MOŞE FARŞİ

Açıklama Çeviri Ekibi

DİANA YANNİ

SELİN SAYLAĞ

BARUH BENİ DANON

Yayın Yönetmeni

ESTER ASA

Editör Ravlar

Rav YİTSHAK HALEVA - Rav MOŞE BENVENİSTE - Rav YEUDA ADONİ

Rav İZAK ALALUF - Rav NAFİ HALEVA - Rav İZAK PERES

Dizgi: Birebir Prepress - Yavuz Osman Yılmaz

Baskı: Euromat Entegre Matbaacılık A.Ş.

Sanayi Caddesi No:17 Çobançeşme - İstanbul

Kapak Tasarım: Jojo Kamhi (Fon: Megilat Ester)

1.2. Baskı: Eylül 2002 - Elul 5762

3. Baskı: Mart 2010 - Adar 5770

ISBN: 978-975-7304-63-0

Sertifika No: 12211

GÖZLEM

GÖZLEM GAZETECİLİK BASIN VE YAYIN A.Ş.

Atiye Sok. Polar Apt. 12/6 Teşvikiye - İstanbul

T: 0 212 240 41 44 - 0 212 231 92 82

F: 0 212 231 92 83

e-mail: kitabevi@salom.com.tr

www.gozlemkitap.com

ב"ה

BU KİTABIN OLUŞUMUNDA KATKIDA BULUNANLAR

Eti & Viktor Rozanes

Şeli & Sabetay Toros

Meri & Jojo Yosef Kamhi

Ester & Albert Asa

Lolita & Adil Ancel

Leyla & Simon Nahmiyas

Sibel & Yosi Kalaora

Beki & Elyo Rubin

Yıldız & Yusuf Danon Andiç

Luna & Murat Kohen Bildirici

Tora Grup

KATKIDA BULUNANLARIN SÖZÜ

Şimon Atsadiğ "Dünya üç şey üzerinde durur" der :

Tora öğrenmek, **Avoda** (Tanrı'ya hizmet = Dua), **Gemilut Hasadim** (İyilik yapmak)

Toplumumuzda **Avoda**, sinagoglarımızda yerine getirilirken, **Gemilut Hasadim** de birçok kurumlarımızın devamlılığı ve bu kurumlardaki gönüllüler sayesinde en iyi şekilde yerine getirilmektedir. Yaşamımızın her anını kutsallaştırmamızı sağlayan ışığımız **Tora** ve bu ışığı almak için gereken yol olan **Tora öğrenimi** :

Hahamlarımızın dediğı gibi "Tora öğrenmek için zaman ayır ve bunun için kendine bir öğretmen seç (**Ase Leha Rav**) ". Biz bu amaçla 15 yıldır her hafta **Rav Yitshak Haleva** 'nın önderliğinde başlayıp bugün de **Rav Nafi Haleva** ile devam ettirdiğimiz Tora sohbetleriyle yaşamımıza anlam kattık. "İki kişi bir araya geldiğinde ve Tora konuşulduğunda Tanrı aralarında yer alır ve ortam kutsiyet kazanır". Bu ortamı bize sağlayan Ravlarımıza şükran ve saygılarımızı sunarız. Kendimizi bu konuda geliştirdikçe çevremize de bunu aktarmaya ve çeşitli vesilelerle çıkardığımız kitaplar sayesinde de toplumumuzu bilinçlendirmeye ve bilgimizi paylaşmaya başladık. Ancak, yaptıklarımızın hiçbirisi engin Tora'mızı okuyup anlamaya yönelik derin bir çalışma değildi.

İm En Kemah En Tora Un yoksa Tora da yoktur

İm En Tora En Kemah Tora yoksa Un da yoktur

Yahudilik maddiyatla maneviyatın bir bütün olduğunu ve birbirinden kopamayacağını belirtmektedir.

Un kendi başına bir gıda değildir ve insanı doyurmaz. İşlenmeyip kendi halinde bırakıldığında hiçbir işlevi yoktur; üzerinde çalışılmalı, yoğurup sevgi ve sabırla şekillendirilmelidir. Tora'yı da hayatımız boyunca küçük yaştan itibaren okumak, dinlemek, öğrenmek, üzerinde durup düşünmek, yorumlamak, uygulayıp gelecek kuşaklara devretmek gerekir. Tora'sız hayat; çiçek açmayan bir ağaca, susuz, aç bir bedene benzer. Bu yüzden görevimiz gelecek nesillerin sağlam köklere, her türlü fırtına ve rüzgara karşı dayanıklı dallara sahip ağaçlar gibi olmasını sağlamaktır.

İm Lo Ahşav Ematay ? Şimdi değilse ne zaman ?

Bizler bu amaçla yola çıkarak, Tora'yı öğrenme ve öğretme konusundaki eksikliği gidermeye yönelik Tora'nın açıklama ve yorumlarıyla birlikte Türkçe çevirisi projesini başlattık. Tora'nın ilk kitabı **Bereşit**'i bitirerek toplumumuza sunmaktan büyük gurur ve mutluluk duyuyoruz. Tanrı bu projeyi tamamlamamıza yardımcı olsun.

Kitabın toplumumuzun yaşamına ışık ve tüm insanlığa barış getirmesini dileriz.

Baruh Şeeheyenu Vekiyemanu Veigiyanu Lazeman aze Bizî yaşatan , ayakta tutan ve bu günlere eriştiren Tanrımız Mübarektir

Eylül 2002

Ehl 5762

תפארת בני

Babalarımız. (Mısra 17:6)

KATKIDA BULUNANLAR

Luna & Murat Kohen Bildirici

*“Güzel kültürümüzü bize veren sevgili Anne ve Baba’larımız
ve bunları ileride yaşatacak çocuklarımız onuruna
Luna Murat Kohen Bildirici ve Ailesi”*

ס א ב ו ת ם

Çocukların güzelliği Anne

BU KİTABIN BASIMINDA

Sibel & Yosi Kalaora

*“Benliğimizi bize veren büyüklerimiz ve devam ettirecek
çocuklarımız için
Sibel Yosi Kalaora ve Ailesi”*

Önsöz

**Türkiye
Hahambaşılığı****הרבנות הראשית
בתורקיה**

Tora ile ilgili zamanımıza kadar, anladığımız dilde herhangi bir yorum aransa idi bulmak imkansızdı. Konuyu tercüme etmekten ileri gidilemezdi. Amerika ve Avrupa ülkelerinde buna bir çözüm bulan bilgi sahibi kişiler, İngilizce ve Fransızca yorumlar yaparak halkı bilinçlendirdiler. Fakat Türkçe olarak Tora yorumu bulmak imkansızdı.

“Haftanın Peraşası” adı ile çıkan haftalık broşürlere ilaveten daha geniş bilgi veren yorumlar kitabı güneş gibi doğdu. Öğrenmek isteyenleri aydınlatacağı, Tora’ya susamış kişilere hayat vereceği umudundayız. Yalnız **Bereşit** bölümünü içeren bu güzel kitabı hazırlayan herkese başarılar diler devamını Ulu Tanrı’dan dileriz.

YEŞALEM AD... PAOLEHEM**BET DİN***Rav Yitshak Haleva**Rav İzak Alaluf**Rav Moşe Benveniste**Rav Nafi Haleva**Rav Yeuda Adoni**Rav İzak Peres**Ehul 5762**Eylül 2002*

Türkiye Hahambası

הרבנות הראשית
בחורקה

İnsanlık tarihinin bilinen ilk din disiplini Musevilğin Tanrısal kaynaklı metni “Tora”, atalarımız İsrailoğulları aracılığıyla tüm insanlığa hediye edildiği andan başlamak üzere yeryüzü yaşamını çok derinden etkilemiş olup, insanlığı en geniş anlamıyla doğruya, iyiliğe ve güzelliğe yönlendiren bu etkisini sonsuza kadar sürdüreceği kuşkusuzdur.

“Tora”nın ezeli ve ebedi niteliğinin temel nedeni, O’nun doğrudan Tanrısal kaynaklı oluşu konusunda hiçbir kuşkuyla yer olmayışı ve bu niteliğinin Tanrısal teminat altında bulunmasıdır.

Bunun yanında, atalarımız İsrailoğulları’ndan başlamak üzere biz Museviler’in her devirde ve her nesilde “Tora”yı insanlığa hediye edildiği aynılıkta koruyup O’nu geleceğe aktarma konusunda gösterebildiğimiz özen, buyruklarını tümüyle yerine getirmede sergileyebildiğimiz duyarlılık ve bu kutsal metne getirebildiğimiz açıklama ve yorumlamalar, “Tora”nın; bizlere tebliğinden bu yana yaklaşık 34 asır geçmiş olmasına karşın O’nun yalnız güncelliğini korumasına değil, insanlığın geleceğine de yönelik olarak en hakiki yol gösterici olmasının ana nedenleri olmuştur.

“Ki İ Hohmathem Uvinathem Leene Aamim Tora sizin, dünyanın hikmet anlayışı olacaktır”

Gerçekten de Musevi din disiplini, “Tora” içinde açıkça belirtilen ilahi maksatlarla çelişmemek üzere, tüm kutsal metinlerin açıklanma ve yorumlanmasını teşvik ettiği gibi, bunu her Musevi inancısı için kutsal bir ödev olarak nitelendirir.

Musevi din disiplinine ilişkin külliyatların, niceliksel bakımdan da, niteliksel bakımdan da, neredeyse başkaca hiçbir disiplinde rastlanamayacak kadar çok çeşitliliği ve çok renkliliği, bu ödevlendirmenin biz Musevi inancılılarınca ne derecede istekle üstlenildiğine ve bu alanda yapılan fikri çalışmaların zenginliğine ilişkin en belirgin kanıtlara işaret eder.

Şu anda elimizde bulundurduğumuz bu kitap, işte böylesi bir gönüllü üstlenimin Musevi gelenekleri çerçevesindeki en yeni ve bence en isabetli ürünlerinden biri olarak somutlaşmış bulunmakta, bu arada çok önemli bir boşluğu doldurucu vasfıyla da belirgin bir önem taşımaktadır.

Musevi kültürü kavramını bence çok doğru anlayan bir grup aydın gencimizin girişimiyle başlatılan ve tamamlandığında hiç kuşku duymuyorum ki mükemmel bir eser niteliğine kavuşacak olan bu çalışma, kutsal “Tora”ımızı özgün metninden okuyamayan dindaşlarımız için çok mükemmel bir rehber olacağı gibi, Musevilik konusunda daha fazla bilgi edinmek isteyen araştırmacılar için de birinci elden yetkin ve güvenilir bir kaynak oluşturmaktadır.

Bu konuda beni asıl duygulandıran, bu bir grup aydın gencimizin giriştikleri bu gerçekten büyük işte gösterdikleri azim, irade ve özverili çalışmadır. Bu gençlerimiz “Tora”ımızın en önemli buyruklarından olan **“Lilmod Ulelamed Lişmor Velaasot Öğrenip-Öğretme ve Ödevlenip-Uygulama”** ilkelerini anlayıp değerlendirmedeki maharetleri bence her türlü takdir duygusunun üstündedir.

Bendeki; Musevilğin böylesi gönüllü aydın dindaşlarımızın omuzlarında yücelmesini sürdüreceği konusundaki güveni tazeleyen bu gençlerimize teşekkür ediyor, onları kutluyor ve başlattıkları işi tamamına erdirmek için göstereceklerinden emin bulunduğum gayretlerine dualarımla katılıyorum.

Hizku Veimtsu Veasu Hayil

Hahambaşı Vekili
Rav Yitshak Haleva
Elul 5762
Eylül 2002

İÇİNDEKİLER

Çevirenin Önsözü

Tora Önsözü

İbranice Okuma Rehberi

Detaylı Peraşa İndeksi

Tora Okuma Berahaları

Aftara Okuma Berahaları

	TORA	AFTARA
BEREŞİT	2	446
NOAH	38	448
LEH LEHA	80	450
VAYERA	116	454
HAYE SARA	154	458
TOLEDOT	180	464
VAYETSE	210	468
VAYİŞLAH	246	472
VAYEŞEV	290	476
MİKETS	326	480
VAYİGAŞ	362	484
VAYHİ	388	488
ÖZEL GÜNLERDE OKUNAN PERAŞALAR		
ROŞ HODEŞ PERAŞASI	424	496
HANUKA PERAŞASI	426	500-504
TAANİT PERAŞASI	438	
SÖZLÜK	507	
ŞEMALAR	533	

ÖNSÖZ

Neden?

Çoğunluğu 15. yüzyılın sonunda İspanya ve çevresinden göç etmiş olan Türkiye Yahudileri içinde çok az kişi, Yahudilik'in temel kitabı olan Tora'nın, ondaki derin ve eşsiz öğretinin güzelliğini tatmaya hak kazanabilmişti. Bunun en önemli sebebi Yahudilik'in anadili olan İbranice konusunda halk içindeki genel bilgi eksikliğiydi. Böyle bir ortamda, Rabi Yaakov Huli ortaya çıkmış, halkın anlayabilmesi için Ladino dilinde yazdığı *Meam Loez* adlı eşsiz yapıtını oluşturmuştu. Rabi Yaakov bu eserinde Tora'yı en başından itibaren ele alan, gerek *Talmud*, gerek *Alaha*, gerekse de *Midraş* kaynaklı bilgilerden, muhteşem bir antoloji oluşturmuştu ve neredeyse her eve giren bu kitabın okunmadığı masa yok gibiydi. Bu şekilde halk, mirasına tekrar aşına olabiliyordu.

Artık Ladino'nun da Türkiye'de unutulmaya yüz tuttuğu bir ortamda, İbranice'ye de çok aşına olmayan Türkiye Yahudileri için Tora, ister istemez bir bilinmeyen haline gelmeye başladı. Yahudiler ne yazık ki Yahudilik'i, kendisinden değil dış kaynaklardan öğrenmek, önemli bir bölümü yanlış, hatalı ya da sorunlu olan çeşitli bilgi ve felsefelere maruz kalmak zorunda kaldılar. Bu sebeple Rabi Yaakov'u çok daha küçük bir çapta örnek alarak, Tora'yı, 3300 yılı aşkın bir süredir "Yahudiler tarafından anlaşıldığı ve uygulandığı şekliyle", açıklamalarla zenginleştirilmiş olarak ve "Türkçe" hazırlamaya karar verdik.

Hal-i hazırda, Tora'nın; daha doğrusu *Tanah*'ın, Kitab-ı Mukaddes şirketi tarafından yapılmış olan iki çevirisi mevcut. Bunların ilki oldukça eski bir Türkçe ile yazılmış olduğundan, şirket yeni ve daha anlaşılır bir çeviriyi piyasaya sürdü. Her iki çevirinin "metinsel anlamda" oldukça titiz ve mükemmele yakın bir çalışma olduğu kesinlikle inkar edilemez. Ancak biz Yahudiler'i, ve Yahudilik hakkında "gerçek" bilgi almak isteyen kişileri asıl ilgilendirmesi gereken, Tora metninin salt çevirisi değil, bu metnin ve ardındaki köklü kanuni ve felsefi geleneğin eşliğinde "Yahudiler'ce anlaşılma ve uygulanma" şekli olmalıdır. Zira Tora'nın herhangi bir çevirisi, metinsel ve filolojik bakımdan ne kadar doğru görünürse görünsün, geleneksel bazı açıklamaların refakati olmadığı sürece, yanıltıcı – hatta özellikle Yahudi kanunu söz konusu olduğunda "yanlış" – olmaktan kurtulamaz. Daha da önemlisi; Tora, Yahudiler için "Eski" Ahit değildir. Ünlü otorite Raşi'nin dediği gibi: "[Tora'nın sözleri] Senin gözünde bayat ve modası geçmiş birer dogma gibi olmasınlar; aksine Tora'yı herkesin öğrenmek için koştugu yepyeni bir öğreti olarak gör" (Devarim 6:6, Raşi o.a.). Kısacası Tora çevirisi konusunda aşağıda geniş olarak belirtilen kriter ve endişeler, mutlaka göz önünde tutulmalıdır. Her şeye rağmen Kitab-ı Mukaddes çevirilerinin "metinsel" titizliği gözardı edilemez. Bu açıdan, çevirimiz bu noktada sadece Tora ile sınırlı kalacağından, özellikle açıklamalardaki, Tora'nın beş kitabının sonrasına yapılan göndermelerle ilgili fikir edinmek için Kitab-ı Mukaddes çevirisi önemli bir yardımcı olacaktır. Bu sebeple, *Tanah*'ın bölümlerinin İbranice isimleriyle, söz konusu kitaptaki isimleri eşleyen bir tabloyu ileride bulabilirsiniz.

Çeviri Üzerine...

Bir çevirmen, elindeki kitabı çevirmeye başlamadan önce, bir noktayı kesin olarak bilir: Çeviri hiçbir zaman orijinalin değerinde olamaz; zira özellikle dilden kaynaklanan nüansların önemli bir bölümü çeviri sırasında yok olacaktır. Hele söz konusu "kitap", Yahudilik'in en kutsal kitabı, yaşam rehberi, dünya medeniyetinin temeli olan "Tora" olunca, elimizdeki çevirinin, aslında orijinalin sadece "sonsuzda biri" olmaktan öteye geç-

Önsöz

meyeceği açıktır. Zira burada söz konusu olan, sadece dilden kaynaklanan kayıplar değildir.

Tora'daki birçok kural, sözcüklerin cümle içindeki dizilişlerine, hangi sözcüğün cümle-
lenin neresinde ve hangi sözcüğe yakın kullanıldığına, aynı sözcüğün Tora'nın bambaşka
bir yerinde hangi cümlede ne pozisyonda yer aldığına ve bunun gibi birçok geleneksel yön-
teme bakılarak türer. Özellikle de İbranice ve Türkçe'nin, cümle-içi sözcük sıralaması
açısından neredeyse tamamen zıt oldukları düşünüldüğünde, tam bir analizin çeviri metni
üzerinde yapılabilmesinin mümkün olmadığı anlaşılabacaktır.

Başka bir önemli sorun, deyimlerle ilgilidir. Tora'da deyimlerin önemli bir yeri vardır
ve birçok çevirinin yaptığı gibi bunları oldukları gibi çevirmek, metnin gerçek anlamını
saptıracaktır. Örneğin "Kelleyi koltuğa almak" gibi bir deymi, [özellikle de "koltuk"
sözcüğünü de diğer anlamına göre düşünerek!] deyimsel anlamının bilinmediği bir başka
dile, olduğu gibi çevrildiğini bir düşünün!

Sözlü Tora'nın geleneklerinden bir tanesi de, Tora'nın deyimlerle bezenmiş dilini
nasıl anlamak gerektiği üzerinedir. Bu açıdan, örneğin, olduğu gibi çevrildiğinde "gözlerin
arasında" (Şemot 13:9) anlamına gelen sözlerin, aslında, saçın başlama çizgisinin hemen
üstünde merkezi bir yeri belirttiğini Sözlü Tora'dan öğrenmekteyiz. Bu, Devarim 14:1'den
de dolaylı olarak anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu ifadeyi olduğu gibi çevirmek sadece
geleneksel bilgilere aykırı olmakla kalmayacak, aynı zamanda "yanlış" olacaktır.

Talmud çeviri konusunda çok önemli bir öğretiler şöyle demektedir: "Bir pasuğu tam
anlamıyla çeviren, metni yanlış sunmuş olur. Diğer yandan kendisinden ekleme yapan kişi
ise, Tora'ya küfür etmektedir" (*Talmud* – *Kiduşin* 49a; *Tosefta* – *Megila* 3:21). Anlaşıldığı
üzere *Talmud*, çevirmenin ne zaman doğrudan, ne zaman deyimsel anlama göre hareket
etmesi gerektiğini bilmesinin çok önemli olduğunu belirtmektedir. Diğer yandan kimse
kafasından ekleme yapamaz. Ne zaman ne yapılacağı konusundaki karar, tamamen kabul
edilmiş gelenekleri bilmek ve ona uygun davranmakla birebir bağlantılıdır.

Tora'nın çevirisi söz konusu olduğunda büyük önem kazanan bir başka konu da
kanuni bölümlerle ilgili çeviridir. Tora'nın kendine özgü dili, çeşitli sebeplerden dolayı
şifreli ve bazı durumlarda bir kanunun uygulamasıyla ilgili metin okunduğunda varılan
sonuç, o kanunun pratikteki uygulamasıyla farklılık gösterebilir. Bu konuda herhangi bir
yorum yapmadan önce, her türlü detay ve dilsel kullanımı analiz etmiş olan *Talmud*
konusunda uzman olmak gerekir. Tora'nın birçok kanunla ilgili stili, herhangi bir durum-
daki "en uç" örneği vermektir. Bunun altındaki durumlar ya zaten açıktır, ya da bu "uç
durum"dan türetilerek öğrenilir. Böyle örnekler, Tora hakkındaki bilgisi sadece düz [ve
çeviri] metin okumakla sınırlı kişilerin, okudukları hakkında yersiz ve yanlış yorumlar yap-
masına; hatta bazı ifadelerin Yahudi aleyhtarlığına alet edilmesine kadar gidebilmiştir. Bu
durumun, binlerce yıllık köklü gelenekten haberdar olunmamasından kaynaklandığı açık-
tır. Dolayısıyla, Tora'nın bu köklü geleneğin rehberliği olmaksızın yorumlanmasının son
derece yersiz ve hatalı kaçacağı akılda tutulmalıdır.

Çeviri Nasıl Yapıldı?

Tüm bunları söyledikten sonra akla, elinizdeki çeviriyi yapan kişinin bu gerekli nite-
likleri karşılayıp karşılamadığı sorusu doğal olarak gelecektir. Cevap "hayır"dır. Bu sebeple
uzmanlar tarafından gerçekleştirilen kontrol mekanizmasını geniş tutmaya özen gösterdik.

Çeviri özgün İbranice metinden yapıldı; fakat konunun uzmanı olan Yahudiler'ce
yapılmış iki farklı İngilizce çeviri sürekli olarak göz önünde bulunduruldu. Bu çevirilerden
özellikle Rabi Arye Kaplan'ın yapmış olduğu *The Living Torah*, daha anlaşılır ve alternatif

çevirilere yer verdiği için ağırlıkla kullanıldı. Bu çalışma öylesine titiz bir şekilde yapılmış ki, şu anda okumakta olduğunuz önsöz bile çeviride kullanılan kriterler konusunda Rabi Kaplan'ın kendi yazdığı önsözden bazı bölümleri içermektedir. The Living Torah özellikle, dini ve dindışı birçok kaynak üzerinde yapmış olduğu araştırmalarla öne çıkan bir kitap. Raşi, İbn Ezra, Ramban gibi klasik otoritelerin yanında, birçok antik kaynak ve çeşitli çevirilerden yararlanarak, eşsiz bir eser ortaya çıkarılmış.

Fakat her zaman bu kitabı takip ettiğimiz söylenemez. Bazı durumlarda diğer kaynak The Artscroll Chumash – Stone Edition'a dayandık. Rabi Natan Scherman tarafından yapılan bu çeviri, klasik otoriteler arasında görüş ayrılığı söz konusu olduğunda, en klasik ve kabul edilen otorite olan Raşi'nin görüşünü takip etmeyi seçmiş.

Bu çeviriyi The Living Torah'tan ayıran en önemli özelliği, kelime kelime çeviri konusunda gösterilen olağanüstü titizlik. Bu sayede, Tora'nın, daha önce bahsedilen türdeki analizi için, alelade bir çevirinin sağlayacağından daha yüksek bir imkan sunmakta.

Çevirimiz genelde sırtını bu iki sağlam dayanağa yaslıyorsa da, bazı durumlarda, klasik otoriteler ya da *Targum* gibi klasik çevirilerden de doğrudan yararlanmıştır.

The Living Torah ya da The Artscroll Chumash'ın her ikisinin de takip etmediği bir görüşe yer verdiğimiz zamanlar seyrek de olsa oldu.

Çeviri konusunda ortaya çıkan güçlüklerden biri, Tora hakkında yapılan açıklamaların hangisini hangi durumda takip etmenin daha uygun olacağıydı. Basit yöntem, her zaman aynı otoriteyi takip etmek olurdu; fakat bu, söz konusu otoritenin stili uyarınca, birçok yerde açıklıktan vaz geçmek anlamına gelebilir, ya da çok uzun açıklamalar gerektirebilirdi. Dahası, tek bir otoriteyi takip etmek, çevirmenin diğer otoriteleri yargılama hakkını kendinde bulduğu anlamına gelebilirdi. Bu sebeple, değişik yerlerde hangi otoriteyi takip edeceğimize dair karar, açıklamanın basit anlayışa uygunluğu göz önünde bulundurularak verildi. Burada önemle vurgulanması gereken nokta şudur: Herhangi bir yerde bir otoriteyi tercih ettiğimizde, onun “en doğru”, diğerlerinin ise “pek akla yatkın değil” olduğunu düşündüğümüz sonucu çıkarılmamalıdır. Bu tip bir yargıda bulunmak bizim haddimize değildir. Tercih konusundaki tek kriter, çevirinin anlaşılabilirliği konusunda en basit ve açık açıklama olmasıdır ve bu da çevirmenin subjektif olduğunu itiraf ettiği bir seçimdir.

Bu konudaki istisna, Tora kanununun söz konusu olduğu yerlerdedir. Buralardaki çeviriyi yaparken, pasuğun tam anlamından çok, köklü Yahudi kanununun belirlediği kararı göz önünde tuttuk. Bu, çoğunlukla, Rambam'ın kanun kodu *Yad Ahazaka*'yı takip etmek anlamına gelmektedir. Tora'nın kanun konusundaki bir ifadesinin, doğrudan çevrildiği takdirde çok yanlış sonuçlara yol açacağı kesindir. Böyle bir durumda doğrudan çeviri, örneğin Vayikra 20:14'te fazladan bir kişinin masum yere idam edildiği, ya da Şemot 21:24'te tazminat yerine bir kişinin gözünün çıkarıldığı gibi yanlış yorumlarla sonuçlanabilir. Kısacası Tora kanunu söz konusu olduğunda, edebi ya da metinsel endişeler ikinci planda kalmalıdır ve bu konuda Rabi Arye Kaplan'ın stili benimsenmiştir.

Alternatif çevirilerin söz konusu olduğu durumlarda, bunlara metin altlarındaki açıklamalarda yer verdik. Bazı çok karmaşık pasuklarda, alternatiflerin de çok fazla olduğu durumlar oldu. Alternatiflerde, bir otoritenin görüşünü geniş bir şekilde incelemektense, bir cümlelik çeviri ile bunu yansıtmayı tercih ettik.

Çeviride kullanılan Türkçe'nin mükemmel olduğuna dair bir iddiamız yok. Temel hedefimiz okuyanın anlamakta güçlük çekmeyeceği, ama bunun, gerçek bilgidен soyutlanma pahasına gerçekleşmeyeceği şekilde bir çeviri sunmak oldu. Bu arada, yaygın olarak bilinen bazı açıklamaların dayandığı cümlesel yapıları korumaya çalıştığımız yerler de oldu;

Önsöz

bu açıdan bazı cümleler devrik ya da gereksiz görünen tekrarlar içerecek şekilde çevrildi.

Yine de bazı durumlarda The Living Torah'ın kullandığı bazı yöntemlerle okumayı kolaylaştırmaya çalıştık. Tora'da çok fazla geçen "ve" bağlacının yerine virgüller, "dedi" sözcüğünün yerine de tırnak işaretleri kullandık. Bazı durumlarda "dedi" sözcüğünü, konuşmanın gidişatına göre "cevap verdi" gibi alternatifler kullanarak çevirdik ve bunu Rabi Arye Kaplan'a dayanarak yaptık. Fakat buna rağmen, büyük fark yaratmayacakları yerlerde, bütünlüğü sağlayabilmek açısından söz konusu değişiklikleri yapmaktan kaçındık.

Tora'daki insan isimleri genel olarak kişinin babası ile özdeşleştirilerek verilmektedir. Bu durum daha çok ikinci kitap Şemot'tan itibaren kendisini göstermektedir. Böyle durumlarda; [özellikle atasal zinciri vurgulama amaçlı istisnalar haricinde] örneğin Nahşon ben Aminadav şeklindeki ismi bir bütün olarak kabul ettik ve "Aminadav oğlu Nahşon" şeklinde çevirmeyip, olduğu gibi bırakmayı uygun gördük.

Bir başka konu da Tanrı'nın farklı İsimleri ile ilgili olarak karşımıza çıktı. Genel olarak Tanrı'nın İsmi'nin düz metinde öne çıktığı durumlar haricinde, okuma kolaylığını sağlama açısından "Tanrı" kullanımı ile yetindik. Diğer durumlarda Tanrı'nın orada geçen İsmi'ni ya doğrudan, ya da anlamsal olarak verip, açıklamalarda genişletmeyi amaçladık. Tanrı'nın Dört Harfli İsmi'nin özellikle önem kazandığı yerlerde ise "İsim" anlamına gelen ve Tanrı'nın İsmi'ni boş yere kullanmamak (Şemot 20:7) için tercih edilen "Aşem" sözcüğünü tercih ettik. [Tanrı'nın İsmi ile ilgili önemli bir uyarıda bulunmak için bu nokta sanırım uygun olacaktır. Tanrı'nın İsmi son derece Kutsal'dır ve boş yere kullanılamaz. Bunun yanında bir yere yazıldığı zaman da silinemez ya da bu yer yırtılamaz, çöpe atılamaz. Elinizdeki kitap Tora'dır ve her şeyin üstünde Tanrı'nın İsmi'ni içerdiğinden yüksek derecede kutsiyete sahiptir. Bu açıdan; kutsiyete uygun saygıyı göstermeniz arz olunur].

Çevirimizi biraz farklı kılan bir özellik; her sözcüğün çevrilmemiş olması olsa gerek. Bazı terimleri, gerek çeviri gerekse de açıklama metninde İbranice olarak bırakmayı tercih ettik. Bununla iki şeyi amaçladık. Öncelikle bu tip sözcüklerin tek kelimeye indirgenerek çevrildikleri zaman anlam kaybına uğraması, dahası, çevrilmiş haliyle okuyucuya çok da bir anlam ifade etmemesi bizi düşündürdü. İkinci olarak, bu terimler Yahudilik'te ya sıklıkla kullanıldıkları, ya da belirli bazı özel terimleri ifade ettikleri için, "oldukları gibi" bilinmesinde fayda gördük. Bu açıdan, örneğin "Neseh" sözcüğünü, okuyucuya pek bir şey ifade etmeyen, ya da etse bile tam niteliği hakkında pek bir fikir vermeyen "dökmelik sunu" çevirisiyle sunmaktansa, olduğu gibi Neseh şeklinde bırakmayı uygun bulduk. Bu gibi sözcükleri, kitabın en arkasında bir sözlükte toplayarak mümkün olduğu kadar geniş açıklamalar vermeye çalıştık [Konu konuyu açınca sözlük, kendi içinde de biraz genişledi; ama bunun sadece kazanç olduğunu düşünüyoruz]. Bu şekilde, anlamsız ya da yarı anlamlı çeviriler yapmaktansa, okuyucunun İbranice sözcük dağarcığını genişletmeyi daha uygun gördük. Bazı durumlarda aynı cümlede birden çok çevrilmemiş sözcüğün varlığı, okuyucu için zorluk yaratabilir. Fakat yine de, anlam kaybını göze almaktansa, okuyucunun küçük bir gayret göstereceğine dair inancımız ağır bastı.

Genel olarak metin çevirisini kolay okunabilir, bir çocuğun bile okurken bir şeyler elde edebileceği, diğer yandan bir yetişkinin de zevk alarak gerekli yerlerde açıklamalardan yararlanabileceği şekilde yapmaya gayret ettik.

Açıklamalar...

Tora metninin ve çevirisinin hassasiyeti konusunda yukarıda belirtilen endişelerin ardından, salt metin çevirisi sunmak, sonsuz değer ve mesaj içeren bu kaynağın sadece bir

mesajıyla yetinmek demek olurdu. Bu açıdan Tora'yı bir açıklama, kural ve felsefe antolojisiyle birlikte sunmaya çalıştık. Bu konuyu açmadan önce söylenmesi gereken bir şey vardır: Burada getirilen açıklamalar “tüm açıklamalar” değildir. Daha doğrusu “okyanusta damla” ifadesi bile buradakileri tanımlamaya yetmeyecektir. Bu açıdan her zaman başka bir açıklamanın var olduğu, Tora'da hiçbir şeyin tek yönlü olmadığı, hiçbir şeyin tek bir sebebi olmadığı, “Tanrı'nın eseri” söz konusu olduğunda bunun aksinin de zaten düşünülme-yeceği hiçbir zaman unutulmamalıdır.

Tora Tanrı'nın eseridir. Bizim anlamak ya da açıklamak bir yana, hayal bile edemeyeceğimiz bir Kaynak'tan gelmektedir. Dolayısıyla eldekinin salt bir metin, bir hikaye, misal, ders ya da kural kitabı olduğunu düşünmek, en baştan itibaren yanlıştır. Tora'yı orijinal metninden inceleyen bir kişi, birçok cümlede çok yersiz görünen kullanımlar, bariz tekrarlar, bir dilbilgisi uzmanının basitçe “anlatım bozukluğu” olarak tanımlayacağı garip-liklerle karşılaşacaktır. Açıkçası bir insan bu kitabı yazmış olsaydı, bu kadar göze batan hatalar (!) içeren bir kitabı kesinlikle piyasaya sürmezdi.

Oysa Tora'nın Tanrı'dan geldiğini bilen kişiler, tüm bu garip, yersiz ya da gereksiz görünen kullanımların içinde mutlaka sonsuz değer ve miktarda mesajın varlığını görürler. Tora sadece okunmayı değil, “analiz edilmeyi” gerektiren bir metindir. Ancak bunun da belirli kuralları vardır ve bu analiz sadece, Tanrı'nın Moşe Rabenu'ya, onun da bizlere öğretmiş olduğu yöntemler kullanılarak yapılabilir.

“Şivim Panim LaTora – Tora'nın Yetmiş Yüzü Vardır”. Bir elmasa farklı yüzeylerden baktığınızda farklı görüntüler elde edersiniz. Bu bakış için en önemli şart, nereden bakarsanız bakın “doğru gözlüğü” kullanmaktır. Tora'yı incelemek ya da yorumlamak için kendi gözlerine güvenen ve bir gözlüğe ihtiyacı olmadığını iddia edecek kadar kaba olan kişi, o elması basit bir taş olarak görmeye mahkumdur. O bununla gurur bile duyabilir; ama elmasının gerçek niteliğini elbette değiştirmez.

Tora, geleneklere dayalı Yahudi bakışını ayarlayan bir gözlük gerektirir. Başlangıçta bir gözlüğe ihtiyaç duyulduğunu kabullenmek, “gözlerin iyi görmediğini” kabullenmek ile eşdeğer sayılacağı için zor gelebilir. Ancak anahtar da buradadır: Tevazu. Tora'nın, birçok yüksek dağ varken, özellikle alçak bir tepe olan Sinay Dağı'nda verilmiş olmasının en önemli mesajı budur: Tora'yı “almak” isteyen, alçakgönüllü olmalıdır. Tora'nın dünyaya, “yeryüzündeki en alçakgönüllü kişi” (Bamidbar 12:3) olarak tanımladığı Moşe Rabenu aracılığıyla verilmesi, bu açıdan bir sürpriz değildir. Bir kişi yükselmeye karar vermeden önce, henüz yüksekte olmadığını kabullenmelidir.

Yetmiş yüze sahip olan Tora'nın en ufak detayıyla ilgili sayısız ve bazen birbiriyle çelişebilen açıklamanın varlığı, sürpriz olmamalıdır. Tora bir yaşam kitabıdır ve hayatın her alanıyla ilgilenir. Dahası, Tora sadece bir “kitap” değildir. Burada yazılı olanın kat kat fazlası, uygulamalar, değerler ve ayrıntılar şeklinde Yahudi belleğinde mevcuttur. Tora'nın tek bir değer üzerinde durması elbette beklenemez. Bu açıdan öğretmenlerimiz olan Hahamlarımız, çeşitli açıklamalara çeşitli mesaj ve dersler gizlemişlerdir. Bu da, Tora ile ilgili birbirinden çok farklı açıklamaların temelidir.

Açıklamaları anlama konusunda çok önemli bir baş parmak kuralını bu noktada söylemek yerinde olacaktır. Tora'da herhangi bir olay anlatıldığı zaman, çeşitli açıklamalarla perde arkası bilgileri verilir. Bu bilgiler bize olayı kafamızda daha renkli bir şekilde canlandırmamız amacıyla veriliyor değildir. Her birinin içinde gizli belirli bir mesaj vardır ve görevimiz bunu algılamaktır. Söz konusu perde arkası bilgi bazı durumlarda “ta-rihi açıdan” doğru olmayabilir; başka bir deyişle olay, tanımlanan şekilde gerçekleşmiş olmayabilir. Bu açıdan aynı konuda aynı anda doğru olması mümkün olmayan iki ya da daha çok açıklamanın varlığı bizleri şaşırtmamalıdır. Zira geçmişte neyin nasıl ve hangi

Önsöz

detaylarla olduğunun bizim için neredeyse hiç önemi yoktur. Tek istisna dışında: Bizim bundan “şimdi ve kendi hayatımız için” çıkaracağımız dersler ve olumlu sonuçlar hariç. Ve farklı açıklamaların işlevi de işte bu farklı ders ve mesajları vermektir.

Elinizdeki kitap, Tora'nın metnini anlamaya yardımcı olacak bazı açıklamalardan seçmeler içermektedir. Bu açıklamaların ezici çoğunluğu konusundaki övgü, The Artscroll Chumash ve The Living Torah'ta yer alan açıklama antolojisini oluşturanların hakkıdır. “Çeviri” ekibi olarak bizim yaptığımız, bu açıklamaları çevirmekle sınırlıdır.

Söz konusu iki kitap, çeviride olduğu kadar açıklamaları seçerken de farklı iki stili takip etmiş. The Artscroll Chumash, daha çok, konuyu açıklayan, içindeki mesajları ortaya çıkaran ve bazı durumlarda Tora'ya derin bir bakışı da yansıtan açıklamalara yer vermiş. Bunların büyük bölümü *Talmud*, *Midraş* ve klasik otoritelerin yanında, yakın dönemde yaşamış olan ve çağımızın konularına uygun görüşler sunan Tora uzmanlarının açıklamalarından da oluşturulmuş. The Living Torah'ın yaklaşımı ise önemli bir bilimsellik içeriyor; ders ve mesajlardan çok, metnin anlaşılması için çok çeşitli kaynaklara başvuru geniş bir araştırmanın sonucu olduğu anlaşılıyor. Alternatif çeviriler konusunda *Talmud*, *Midraş* ve klasik otoritelerin; ayrıca *Targumlar*, *Septuaginta* gibi çevirilerin yanında, çok az bilinen eski ve köklü kaynaklara da başvurulmuş. Bunun yanında yine farklı kaynaklardan çeşitli coğrafi, tarihi, sosyolojik, biyolojik ve zoolojik bilgilere de yer verilerek, konunun anlaşılmasına yardımcı olunmaya çalışılmış.

Bu noktada itiraf edilmesi gereken şey; söz konusu kaynakların çoğunluğuna doğrudan ulaşmak mümkün olmadığından, The Living Torah'daki bilgilerden, Raşi, İbn Ezra, Ramban, Sforno, Raşbam, Rabenu Behaye, *Targumlar* gibi klasikler haricindekileri kaynaklarından araştırmamış olup, güvenimizi Rabi Arye Kaplan'a yaslamış olduğumuzdur. Tarihi yer ve halk isimleri İngilizce'den çevrildiği için, tam bir arılık sağlayamadık. Yine de, yaklaşık bir fikir verebileceği ümidiyle bu bilgileri de kitaba dahil etmeyi uygun gördük. Tora'da adı geçen ölçüler konusunda da bir görüş ayrılığı söz konusu olduğunda, araştırmamızı çok sağlam dayanaklara yasladığına inandığımız Rabi Arye Kaplan'ın verdiği ölçüler kabul ettik. Burada da karşımıza çıkmış olması muhtemel sorunlardan biri, The Living Torah'da metrik düzenin kullanılmamış olmasıdır. Bu açıdan özellikle bazı mesafelerin tam ve kesin olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır.

The Artscroll Chumash ve The Living Torah'ın açıklama yapmadığı, fakat yine de açıklama yapmanın doğru olacağını düşündüğümüz bazı yerlerde, klasik

otoriteleri temel alan araştırmalar yaparak, uygun bazı açıklamaları kendimiz yerleştirdik.

Her ne kadar açıklamalar, olası soruları cevaplama amacıyla veriliyorsa da, bu kitapla ilgili olarak önemle vurgulanması gereken bir nokta vardır: Kitabın her soruya cevap verme gibi bir iddiası yoktur. Aksine, kitabın asıl amacı genel bir giriş bilgisi vermek, Kitap Halkı'na Kitabı'nı tanıtmak ve mümkün olduğu kadar çok soru üreterek, bunlara cevap aramalarını teşvik etmektir. Kitap bazı sorulara cevap vermektedir; fakat Tora'da hiçbir sorunun tek bir cevabı olmadığı, Tanrı'nınki gibi Sonsuz ve Tanımsız bir Zeka söz konusu olduğunda da bunun zaten mantıklı olmayacağı açıktır. Bu açıdan, herhangi bir soruya cevap bulunamadığı ya da bulunan cevabın yeterli görülmediği durumlar, o soruya tatminkar bir cevabın varolmadığını değil, sadece onun bu kitapta yer almadığını göstermektedir. Yahudilik'teki en temel prensip “soru sormanın gerekliliği”dir. Bazı durumlarda bir sorunun cevabını bulmak bir ömür boyu bile sürebilir.

Güneşin bazen tepenin ardından doğarak bizim çabamız gerekmeden ışıktan yararlanmamızı sağlaması gibi, battığı ve ışığını gizlediği zamanlar da vardır. Böyle durum-

larda, ışığı yine de görmek isteyen kişi, tepeye tırmanmayı, güneşin peşinden koşmayı bilmelidir. Belki onu hiçbir zaman yakalayamayacaktır. Ama güneşin oralarda bir yerde olduğunu ve tekrar [hem de ters yönden] doğup ışık vereceğini bilmesi yeterlidir...

Bilgiyi arayan kişi de bu şekilde davranmalıdır. Cevabı ümitle kovalamalı, bulamayıp karanlığa düştüğünde ise umudunu yitirmemelidir. Zira bilgi hiç beklenmedik bir yerden çıkıp gelecektir... Ama bilginin herkesçe algılanabilen ışığının ötesini, sadece onu gerçek-ten arayanlar hak edeceklerdir...

Aftaralar...

Tora, Moşe Rabenu'nun halk içinde yaymasının ardından tarih boyunca aralıksız bir şekilde incelenmiş ve uygulanmıştır. Tora sadece rafta tutulmuş, bir süre sonra unutulmuş, sonra birden tekrar ortaya çıkmış bir doküman değildir. Moşe Rabenu'dan beri Tora'nın halk içinde yaygın olmadığı hiçbir dönem olmamış, yine o zamandan beri her Şabat, Pazartesi ve Perşembe, Tora'dan bir parçanın toplu halde okunması kanunlaşmıştır. Tora'nın okunuşu o zamandan beri bir yılda tamamlanır. Kısa sayılabilecek bir süre boyunca Erets-Yisrael'de, bu döngüyü üç yılda tamamlama geleneği ortaya çıkmış, bu sırada Babil'deki Yahudiler ise halen Tora'yı her yıl bitirmeye devam etmişlerdi; fakat bir süre sonra Erets-Yisrael'dekiler de eski sisteme geri dönmüşlerdir.

Tora'nın her hafta *Peraşalar* halinde okunması, Moşe Rabenu zamanından beri kesintisiz olarak sürmüş olmasına karşın, çeşitli dönemlerde Erets-Yisrael'i işgal eden imparatorluklar, Tora öğrenimini ve okunmasını yasaklamayı denemişlerdi. Bu gibi dönemlerde Tora her ne kadar gizli bir şekilde öğrenilmeye devam edildiyse de, Tora'nın halk içinde açık bir şekilde okunması sorun yaratacağından, *Tanah*'ın, haftanın *Peraşası* ile ilgili, ya da özel bir Şabat ise o günle ilgili bir parçası okunurdu. O zamandan itibaren, haftanın *Peraşası*'nın ardından bu bölümler sürekli olarak okunmaya başlandı ve bunlara *Aftara* [kapanış; ayrılış] adı verildi.

Kitabımıza her hafta okunan *Aftaralar*'ı da dahil ettik. Bu konudaki en önemli engelimiz, peygamberlerin sözlerinin son derece kapalı olması ve bizlerin, *Peraşalar*'da olduğu kadar açıklama lüksüne sahip olmamamız oldu. Bu engeli aşabilmek için, açıklamaları metnin içinde köşeli parantezler kullanarak verdik. Söz konusu açıklamalar, daha çok Radak, Malbim, Abravanel gibi otoritelerin açıklamaları doğrultusunda yapıldı.

Kitabı Nasıl Kullanmalı?

Gerek çevirinin gerekse de açıklamaların, mümkün olduğu kadar açık ve kolay anlaşılır olmasına gayret ettik. Amacımız, bu kitaptan küçük bir çocuk ya da geri plan bilgiye sahip olmayan kişi kadar, belirli bir geçmişe sahip kişinin de bir şekilde yararlanmasıdır. Kitap özellikle açıklamalar sebebiyle oldukça büyük sayıldığından, Tora'nın beş bölümünü beş ayrı kitaptan oluşan bir set olarak tasarladık. Diğer bölümleri de Tanrı'nın yardımıyla ileride çıkarmayı amaçlamaktayız.

Genel olarak kitabın sayfa düzeninde, iki sayfalık takımlar kullanılmıştır. Sağdaki sayfanın üst bölümünde orijinal İbranice metin varken, soldakinin üst bölümünde Türkçe çeviri vardır. Alt tarafta ise, o sayfalarda geçen konularla ilgili çeşitli açıklamalar verilmiştir. Açıklamalar, o iki sayfa içinde, Türkçe okuma yönü olan "soldan sağa" yazılmıştır [Bazı durumlarda bir sayfa çiftine ait açıklamalar, o çifte sığmayacak kadar çok olabilirğinden, bir sonraki sayfa çiftine kaymıştır; okuyucunun bunu dikkate almasını öneririz]. Kitabın genel düzeni ise, İbranice okuma yönü gereği "sağdan sola"dır.

Önsöz

Metin içindeki, üzerinde açıklama verilmiş olan sözler, *pasuk* numarası verilerek yazılmış ve ardından açıklaması verilmiştir. Aynı *pasuk* için birden çok açıklama olduğu zamanlarda *pasuk* numarası tekrar verilmemiştir. Açıklamalar iki türdedir: Bazıları metnin ya da sözcüklerin anlaşılması, isim ya da yerlerin açıklanması amacını taşıırken, bazıları ise, metnin içinden çıkarılabilecek kanun ya da dersleri, değişik düzeylerde incelemeyi hedeflemektedir. Bu iki tür arasında ayırım yapılmamıştır.

Çeviri metninde normal yazı karakteri kullanılmış ve konuşmalar “*turnak içinde italik*” halde verilmiştir. Bunun dışında İbranice bırakmayı tercih ettiğimiz terimlerin vurgulanması için **farklı bir karakter** kullanılmıştır. Bunların bazıları çevrilmesine karşın metinde (normal) parantez içinde **kalm ve italik** biçimlemeyle yer almıştır. Metnin içinde olmayan açıklayıcı bazı eklemeler [köşeli] parantez kullanılarak verilmiştir. Bazı durumlarda kimi ifade ettiği ilk bakışta belli olmayan zamirlerin kimi kast ettiği yine [köşeli] parantez içinde ve ikinci bir **farklı yazı tipiyle** verilmiştir. Metnin içine dahil olan açıklayıcı sözcükler (normal) parantez içinde yer almıştır.

Açıklamalar genel olarak normal karakter kullanılarak verilmiştir. Not ve açıklama başlıkları **kalm**, açıklamalarda kaynak olarak kullanılan kişi isimleri normal, eser isimleri ise *italik* olarak yazılmıştır. Açıklanan pasuktan yapılan alıntılar, başka bir pasuktan alıntılar, alternatif çeviriler, diyaloglar, başka kaynaklardan yapılan alıntılar “*turnak içinde italik*”, alıntı içinde vurgulanmak istenen tek kelimeler “*turnak içinde kalm italik*”, normal açıklama metninde vurgulanmak istenen tek kelimeler *italik*, pasuğun açıklayıcı geniş tekrarı ise “*turnak içinde normal*” karakterler kullanılarak verilmiştir. Açıklama içinde geçen İbranice sözcükler ve fiil kökleri **kalm italik** yazılmışken, çevirisiyle birlikte verilen İbranice sözcükler “**İbranice Sözcük – Türkçe Çeviri**” formatında yazılmıştır.

Açıklamalarda yararlandığımız kaynaklar, uzunluk, ağırlık gibi ölçüleri metrik düzene göre kullanmadıklarından, çevirilerde, 1 mil = 1,854km.; 1 furlong = 201m.; 1 foot = 30,5cm.; 1 pound = 453,6gr.; 1 galon = 3,78lt.; 1 quart = 0,945lt. ölçüleri baz alınmıştır [değerler: Meydan Larousse ansiklopedisi].

Açıklamalar içindeki referanslar, uyarılar, göndermeler (normal), ek açıklamalar ise [köşeli] parantez içinde verilmiştir. Referans parantezleri içinde birden fazla kaynak olduğunda, bunlar (;) kullanılarak ayrılmıştır. (.) Kullanılan yerlerde, virgölün iki tarafı bağlantılıdır. Referanslardaki kaynakların büyük çoğunluğuna ulaşmanın ya da onları kendi dillerinde mümkün olmadığının bilincindeyiz. Yine de bunun, potansiyel bir araştırmacı olan okuyucunun önüne set çekme lüksünü bize vermediğini düşünerek, kaynakları özellikle belirtmekle kalmadık, bunu, “karşılaştırınız” gibi bazı yönlendirici sözcüklerin eşliğinde yapmayı uygun gördük.

Tora’nın kendi içindeki farklı bölümler *Perek* [paragraf; bap] olarak adlandırılır ve her *Perek* belirli sayıda cümleye [*Pasuk*] sahiptir. Tora orijinal olarak bu cümlesel bölünmeyi içerse de, numaralandırma işlemi, kendi araştırmaları sırasında metin içindeki belirli bir yeri bulmayı kolaylaştırmayı amaçlayan Hristiyan din alimleri tarafından yapılmıştır. Bu gerçekten de önemli bir kolaylık sağladığı için Yahudiler de bu numaralandırmayı kullanmakta bir sakınca görmemişlerdir.

Referans parantezlerinde kullanılan kısaltmaların anlamı şu şekildedir:

bkz. = Bakınız

krş. = Karşılaştırınız

a.k. = Aynı kaynak. En son referansta belirtilen kaynak.

a.y. = Aynı Yer. En son referansta belirtilen kaynaktaki aynı yer.

o.a. = -nın Oradaki Açıklaması. Örneğin (Bereşit 23:1, Raşi o.a.) ifadesi, alıntının Raşi'nin Bereşit 23:1 pasuğuna yaptığı açıklamadan olduğunu belirtmektedir.

o.ç. = -nın Oradaki Çevirisi.

b.a. = -nın Buradaki [bu pasuktaki] Açıklaması

b.ç. = -nın Buradaki Çevirisi.

k.b. = Konu Başlığı. Yerine göre bir kaynaktaki konu başlığını ya da, kitabımızdaki açıklamalarda yer alan bir konu başlığını ifade etmektedir.

açk. = Açıklamalar.

ö.a. = bulunulan açıklamadan hemen Önceki Açıklama.

s.a. = Sıradaki Açıklama.

p. = Pasuk

ö.p. = bulunulandan hemen Önceki Pasuk.

s.p. = Sıradaki Pasuk.

v.d. = belirtilen nokta Ve Devamı.

s. = Sayfa

Tüm Bereşit kitabı içinde yapılan göndermelerde sadece Perek:Pasuk (ör. 23:2) formatında olan göndermeler, Bereşit kitabı içindedir. Kitap_İsmi Perek:Pasuk (ör. Şemot 3:5) formatındakiler söz konusu kitaptaki belirli yeri ifade eder. Sadece p. Pasuk şeklinde olanlar (ör. p. 8), içinde bulunulan Perek içindeki belirli pasuğa yönelik göndermedir. *Tanah* içindeki göndermelerde kitabın İbranice ismini çevirmeden bırakmayı uygun gördük.

Çevirideki hedefimiz bu noktada sadece Tora'nın Beş Kitabı ile sınırlı olduğundan, *Tanah*'ın diğer bölümlerine yapılan göndermeler konusunda karşılaştırma yapılabilecek tek Türkçe kaynak halen Kitab-ı Mukaddes'tir. Söz konusu kitap, her türlü çekinceye rağmen, "konu hakkında genel bir fikir edinme" açısından kullanılabilir. *Tanah*'taki kitapların İbranice isimleri ile Kitab-ı Mukaddes çevirisinde verilen isimleri bağdaştıran şu tablo yararlı olabilir:

Tora, *Peraşa* ya da *Sidra* adı verilen 54 parçaya bölünmüştür. Genel olarak her hafta bir *Peraşa* okunur ve istisnai olarak belirli bazı *Peraşa* çiftleri aynı Şabat gününde birlikte okunurlar. Bu, Tora'nın yıllık okunma döngüsüne göre ayrılmış bölümleridir. Bunun dışında Tora'nın metni, Moşe Rabenu ilk yazdığı şekliyle kendi içinde yapısal bir şekilde bölünmüştür. Her bölümün kendi içinde bir bütün olduğu prensibinden yola çıktığımız için, çevirimiz, The Living Torah'dan alınan fikir doğrultusunda [yine *Peraşa* olarak

Önsöz

İbranice	K.M. Eski Çev.	K.M. Yeni Çev.
Bereşit	Tekvin	Yaratılış
Şemot	Çıkış	Mısır'dan Çıkış
Vayikra	Levililer	Levililer
Bamidbar	Sayılar	Çölde Sayım
Devarim	Tesniye	Yasa'nın Tekrarı
Yeoşua	Yeşu	Yeşu
Şofetim	Hakimler	Hakimler
Şemuel	Samuel	Samuel
Melahim	Krallar	Krallar
Yeşayau	İşaya	Yeşaya
Yirmeyau	Yeremya	Yeremya
Yehezkel	Hezekiel	Hezekiel
Oşea	Hoşea	Hoşea
Yoel	Yoel	Yoel
Amos	Amos	Amos
Ovadya	Obadya	Ovadya
Yona	Yunus	Yunus
Miha	Mika	Mika
Nahum	Nahum	Nahum
Habakuk	Habakkuk	Habakkuk
Tsefanya	Tsefanya	Sefanya
Hagay	Haggay	Haggay
Zeharya	Zekarya	Zekeriya
Malahi	Malaki	Malaki
Teilim	Mezmurlar	Mezmurlar (Zebur)
Mişle	Süleyman'ın Meselleri	Süleyman'ın Özdeyişleri
İyov	Eyub	Eyüp
Şir Aşirim	Neşideler Neşidesi	Ezgiler Ezgisi
Rut	Rut	Rut
Eha	Yeremya'nın Mersiyeleri	Ağıtlar
Koelet	Vaiz	Vaiz
Ester	Ester	Ester
Daniel	Daniel	Daniel
Ezra	Ezra	Ezra
Nehemya	Nehemya	Nehemya
Divre Ayamim	Tarihler	Tarihler

adlandırılan] bu bölümlerin her biri için bir başlık içermektedir. Bu bölüm başlıkları aynı zamanda “İçindekiler” bölümünde de verilmiştir. Bunun yanında, Tora'nın paragraflar [Perek] ve Peraşalar halindeki bölünüşünü de hem çeviriye hem de “İçindekiler” kısmına yansıttık. Metin içinde her Perek başlangıcında, uygun Perek numarası sol açıkta verilmektedir. Peraşalar da her zaman yeni bir sayfadan başlamaktadır. Bunun yanında açılan her sayfanın üstünde, hangi Perekte hangi pasuklar arasının o sayfada bulunduğu dair bilgiyi de verdik. Tüm bunlarla, okuyucunun, aradığı bir yeri bulmasını kolaylaştırmayı amaçladık.

Her kitabın içinde bulunan ve çevirmemeyi tercih ettiğimiz İbranice sözcük ve terimlerin geniş açıklamalarını ve onlardan türeyebilecek sözcükleri, ilgili genel bilgileri içeren bir sözlüğü kitabın sonuna yerleştirdik.

İbranice okumayı bilmeyip bunu öğrenmeye ilgi duyanlar için, genel kuralları içeren kısa bir okuma rehberini de kitabın başına kattık.

Bibliyografya ve genel bir indeks, Tanrı'nın yardımıyla projenin sonuna ulaştığımızda, en son kitabın sonunda yer alacaktır. Bu şekilde daha toplu olacağını düşündük.

Teşekkürler...

"**Yeudi – Yahudi**" sözcüğünün olası köklerinden biri de "**Leodot – Teşekkür Etmek**"tir (Bereşit 30:35). Fakat Kutsal Dil İbranice'nin güzelliğinden olsa gerek, **Leodot** fiili, aynı zamanda "**Kabul etmek**" anlamına gelir. Bunun sebebi açıktır. Bir başkasına teşekkür etmek, o kişi olmasaydı bir şeylerin eksik kalacağını, hatta belki hiç olmayacağını "kabul etmek"le eşdeğerdir. Bu kitap da; birçok kişi olmasaydı çıkamazdı.

Öncelikle, önsözden de anlaşılacağı üzere, Yahudiler için yeryüzü üzerinde varolabilecek en önemli kitap olan Tora'yı Türkçe'ye çevirmek kesinlikle benim gibi basit ve çok sınırlı bilgiye sahip birinin harcı değil. Aslına bakılırsa benim bunu yapmayı düşünmem bile, yeryüzü üzerinde varolabilecek en büyük haddini bilmezlik olsa gerek. Diğer yandan birçok sebepten dolayı bu çalışmanın yapılması gerekiyordu. Sonunda hata yapma riskini azaltacak iki önemli kaynak, sürekli danışabileceğim uzmanlar ve özellikle de saygıdeğer Rabilerimiz'in desteği üzerine bu çalışmanın yapılmasına karar verildi.

Burada, bu çalışmanın yapılmasına önayak olmakla kalmayıp, sürekli maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen **sponsorlara** şükranlarımı sunuyorum. Bu kitap, öncelikle onların sayesinde çıkmıştır.

Çeşitli teknik konularda tecrübesiyle yardımcı olan ve kapak dizaynını gerçekleştiren sayın **Jojo Kamhi**'ye teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca kitabın zorlu mizanpaj çalışmalarını gerçekleştiren sayın **Yavuz Osman Yılmaz**'a şükranlarımı sunarım.

Bu kitabın içerik çalışmalarında çeviri ekibinin özverili çalışması gözardı edilemeyecek kadar büyük. Sevgili **Diana Yanni**, **Selin Saylağ** ve **Baruh Beni Danon**, The Artscroll Chumash'tan aldığımız tüm açıklamaların İngilizce'den Türkçe'ye çevirisini, kendi sıkışık zamanlarına rağmen aksatmadan yaptılar. Bana sadece, The Living Torah'daki açıklamalarla bunları birleştirmek ve düzenlemek düştü. Her birine teşekkürlerimi sunuyorum.

Bir yandan kitapla ilgili kanuni prosedürler konusunda bizi aydınlatan ve bize yardımcı olan, diğer yandan da kitabı objektif bir şekilde okuyarak, profesyonel hukuki uyarılarının yanında değerli yorumlarıyla da önemli katkılarda bulunan sayın **Av. Nedim Karako**'ya teşekkür ederim.

Saygıdeğer **Bet-Din üyelerinin** kontrol garantisi ve desteği olmasaydı bu işe girmem söz konusu olmazdı. Gerekli yerlerdeki değerli uyarı ve eleştirileri, bu çalışmanın kalite ve güvenilirliğini yükseltmenin yanı sıra, düzeyimi sürekli hatırd tutmamı sağladı. Kendilerine saygılarımı sunuyorum. Ayrıca, ailem dışında Yahudilik'le ilgili ilk bilgilerimin kaynağı, ilk İbranice, *Mişna* ve *Tanah* öğretmenim, her zaman bir baba olarak gördüğüm saygıdeğer **Rabi Yeuda Adoni**'ye özel şükran ve saygılarımı sunuyorum.

Bu önemli kitabın çevirisini yaparken sürekli danışabileceğiniz bir uzmanın olması büyük önem taşıyor. Birçok konuda engin bilgisine başvurduğum, bana gerçek Tora öğrenimini, *Talmud*'u tanıtan, her soruma sabırla cevap veren saygıdeğer Rav'ım; İstanbul'da-

Önsöz

ki Bet-Din'in geçmişteki üyelerinden, Bat Yam'daki Mahazike Tora sinagogunun Ravi, **Rabi Eliyau Koen**'e sonsuz saygı ve şükran duygularımı sunmak boynumun borcudur.

Bu çalışmanın tüm mali trafiğini titizlikle düzenleyen, ilgili kişilerle teması sağlayan sevgili **Albert Asa**'ya, özel teşekkürler.

Yıllardır bana olan yakınlığını her fırsatta hissettiren, bu çalışmayı yapmam konusunda, korku ve çekincelerime rağmen sürekli telkinde bulunan ve sonunda başarıya ulaşan; bu çalışmanın mimarlarından sevgili **Murat Bildirici**... Her şey için teşekkürler.

Ve özel bir teşekkür... Elinizdeki kitabın her harfini "okuyucu gözüyle" okuyup, hataları, anlatım bozukluklarını, açık olmayan fikirleri, yanlış anlaşılacak cümleleri işaret edecek birine ihtiyaç vardı. Sevgili **Ester Asa** bunu üstlendi.

Çeviri ekibi ve Rabiler arasındaki koordinasyonu sağlayacak birine ihtiyaç vardı. Sevgili Ester Asa bunu üstlendi. Mizanpaj konusundaki araştırma, denetim ve temaslar için birine ihtiyaç vardı. Sevgili Ester Asa bunu üstlendi. Çeşitli materyallerin araştırılması, bulunması, gerekli yerlere ulaştırılması işini yapacak, e-mail trafiğini düzenleyecek birine ihtiyaç vardı. Sevgili Ester Asa bunu da üstlendi. Kendisine bunlar için, bu kitaba emeği geçen herkes adına teşekkür ediyorum. Fakat Ester tüm bunların üstünde, birçok arkadaştan daha yakın bir dost, zor zamanlarda yanımda olan, desteğini ve değerli fikirlerini esirgemeyen bir abla oldu. Dolayısıyla onun kişisel katkısının yeri ve boyutu ayrı. Sevgili Ester... Teşekkürler...

Saygıdeğer **annem ve babam**... Kişiliğimin, değerlerimin, inancımın, her şeyimin özverili kaynakları. Onlara her şey için, özellikle de verdiğim her kararda bana güvendikleri, beni destekledikleri ve yüreklendirdikleri için hayatım boyunca teşekkür etsem, borcumun zerre kadarını bile ödemiş olmayacağımı biliyorum. Sonsuz sevgi ve hoşgörülerini önünde saygı ve şükranla eğiliyorum. Yanlarına sevgili kızkardeşim **Sara'yı, tüm ailemi, dostlarımı, yakınlarımı, her alandaki öğretmenlerimi** katarak, hepsine şükranlarımı sunuyorum. Bu kitapta her birinin gizli bir payı var.

Ve son olarak; "**Odu L'AŞem Ki Tov; Ki Leolam Hasdo – Tanrı'ya şükranlarınızı sunun – çünkü İyi'dir; çünkü Şefkati ebedidir**" (Teilim 118:29 ve 136:1). **Her Şeyin Kaynağı Tanrı**'ya bizleri yaşattığı, ayakta tuttuğu ve bu zamana erdirdiği için şükranlarımı sunuyorum.

Moşe Farsi
27 Sivan 5762
7 Haziran 2002

TORA

Bene-Yisrael Mısır'dan çıktıktan elli gün sonra Sinay Dağı'nın eteklerinde toplanırlar. Burada toplanmalarının nedeni, Yahudi inancına göre dünyanın yaratılış sebebi olan Tora'yı doğrudan Tanrı'dan almaktır. Gerçekten de, kaba bir hesaplama en az üç milyon kişiden oluşan bir halk kitlesi, Tora'da anlatıldığı üzere, Sivan ayının yedinci gününde, gökgürültüleri ve *Şofar* sesleri arasında Tanrı'nın Sesi'ni duyar (Şemot 20:1-19; Devarim 4:10-12). O anda orada bulunan herkes, bu şekilde, peygamber statüsüne erişir. Tanrı'nın Sesi'ni duymak, doğrudan O'nun Ağzı'ndan iki emri almak... İşte Bene-Yisrael'in, hiçbir aracı olmaksızın tecrübe ettiği ve tarihte başka bir benzeri gerçekleşmemiş olan, Bene-Yisrael'i özel ve farklı kılan olay budur. Bene-Yisrael için o zamana kadar atalarının kültürel mirasının bir parçası olarak sarsılmaz bir inanç niteliğinde olan Tanrı, artık onlar için bir "bilgi" olmuştur. Tanrı'nın varlığı, artık tartışmaya açık bir kavram değildir.

Bu tecrübe, ihtişamlı olduğu kadar korkutucudur da. Zira söz konusu ses Tanrı'ya aittir ve halk, olayın devamında hayatta kalamayacağından korkmaktadır. Bu sebeple liderleri Moşe'ye giderek, Tanrı'ya bizzat şahit olduklarını, herhangi bir inanç problemleri kalmadığını, ama bir daha risk almak istemediklerini belirtirler ve kendisinden, Tanrı ile aralarında aracılık yapmasını rica ederler (Devarim 5:19-25; Şemot 20:15-18). On Emir'in ve Tora'nın geri kalan kısmı Tanrı tarafından Moşe'ye anlatılır.

Moşe kırk gün boyunca dağda kalır. Bu süre zarfında Tanrı, Moşe'ye, Yazılı Tora'nın o zamana kadar olan kısmını dikte eder. Tora'daki bütün pasukların her yönden anlamını, tüm kuralların uygulamalarını, bu kuralların çeşitli durumlarda uygulanacak türevlerini, Tora'da anlatılan olayların arka planlarını, tüm mistik açıklamalarını öğretir. "**Moşe Rabenu** – Öğretmenimiz Moşe"nin, mitsvaları Bene-Yisrael'e öğretiş şeklini, *Talmud* şu şekilde açıklar:

Moşe çadırına girerdi ve Aaron kendisini takip eden ilk kişi olurdu. Moşe ona, kendisine [Tanrı tarafından Sinay'da] verilmiş olan bir mitsvayı bir kez söyler ve ardından tüm detaylarını öğretirdi. Aaron [Moşe'nin önünden] çekilir ve Moşe Rabenu'nun sağında yer alırdı. Ardından [Aaron'un] oğulları Elazar ve İtamar girerler ve Moşe onlara Aaron'a söylediklerini aktardıktan sonra çekilirler, biri Moşe'nin soluna, diğeri Aaron'un sağına otururdu. Bunun ardından ["**Zekenim** – Yaşlılar" olarak bilinen] yetmiş ilerigelen gelir, Moşe onlara da, Aaron ve oğullarına öğrettiklerini öğretirdi. Bunun ardından geniş halk kitlesi, Tanrı'yı arayan herkes gelir ve [Moşe] mitsvayı, herkes onun ağzından duyacak şekilde onlara sunardı. Sonuçta, Aaron o mitsvayı Moşe'nin ağzından dört kez, oğulları üç kez, Zekenim iki kez ve halkın kalanı da bir kez dinlemiş olurdu.

Daha sonra Moşe gider, Aaron, Moşe'nin ağzından dört kez dinlemiş olduğu mitsvayı tüm açıklamalarıyla birlikte orada bulunan herkese tekrarlardı. Oğulları mitsvayı – üç kez Moşe, bir kez de Aaron'dan olmak üzere – dört kez dinledikten sonra o da çekilirdi. Aaron'un gidişinden sonra Elazar ve İtamar, orada bulunan tüm halka o mitsvayı tekrar öğretirler ve onlar da ayrılırlardı. Böylece yetmiş Zekenim, mitsvayı – iki kez Moşe, bir kez Aaron, bir kez de Elazar ve İtamar'dan olmak üzere – dört kez dinlemiş olurlardı. Sonrasında Zekenim de, halk kitlesine mitsvayı bir kez tüm detaylarıyla birlikte öğretirdi. Sonuçta halk, o mitsvayı dört kez dinlemiş olurdu: Bir kez Moşe'den, bir kez Aaron'dan, üçüncü kez oğullarından, dördüncü kez de Zekenim'den. Bunun ardından tüm halk, mitsvayı birbirlerine öğretmek üzere dağılırdı (*Talmud* – *Eruvin* 54b).

Talmud'un tanımladığı bu yöntemin ardından, halk Moşe'den öğrenmiş olduklarını birbirleriyle tekrarlar, sonra da mitsvayı, Tora'daki ilgili pasukta yazdığı şekliyle, kendileri için tomarlara yazarlardı. Denetleyiciler halkın içinde dolaşarak eğitimi kuvvetlendirirler ve o mitsvayla ilgili pasuğun herkesçe bilinmesini, okumasına alışılmasını sağlarlardı. Daha sonra Tanrı tarafından verilmiş olan mitsvanın açıklamalarını, tüm detaylarıyla öğretirlerdi. Bu şekilde pasuk yazıyla kaydedilirken, onunla ilgili sözlü gelenek de kalpten öğrenilir ve hayata geçirilirdi (Rambam, *Akdama Lemişna*).

Tora'daki 613 mitsvanın tümü için de aynı şey gerçekleşmiştir. Bu şekilde, Bene-Yisrael, prototip bir yaşam şekline sahip olmuş, belirli ve nesilden nesile aktarılan bir yaşam biçimi gelişmiştir. Ve Rabi Yohanan'ın öğrettiği üzere parçalar halinde verilmiş olan Tora'nın pasukları, ellerindeki tomarlara kaydedilmiştir.

Ölümünden kısa bir süre önce, Moşe Rabenu, Tora'nın metninin tamamını – [Tora'nın ilk harfi olan] *Bereşit*'in Bet'inden, [Tora'nın son harfi olan] *Leene Kol Yisrael*'in Lamed'ine kadar – içeren 13 tane tomar yazmıştır. Daha sonra Yisrael'in kabilelerinin her birine bir tomar vermiş, onları Tora'nın kanunlarına göre yaşamaları konusunda yönlendirmiştir. Onüçüncü tomarı ise Leviler'e vererek, bunu *Aron Aberit*'in yanına bir tanık olarak yerleştirmelerini söylemiştir (Devarim 31:26).

Kısacası, Tora henüz Moşe Rabenu ölmeden önce halk içinde geniş bir şekilde yaygınlaştırılmış, ayrıca her kabilenin başkanına Bizzat Moşe'nin yazmış olduğu bir tomar devredilmek ve bir tomar da *Aron Aberit*'in yanına yerleştirilmek suretiyle Tora'nın herhangi bir ekleme ya da eksiltmeye maruz kalmaması garanti altına alınmıştır. Dahası, yeni bir Sefer-Tora yazılırken dikkat edilmesi gereken kurallar ve kontrol mekanizması çok sıkı tutularak, bu garanti nesilden nesile aktarım için de geçerli kılınmıştır. Yine, Moşe Rabenu'nun öngördüğü uygulama uyarınca, Tora'nın her *Şabat*, Pazartesi ve Perşembe, halk içinde toplu halde okunması da, bu mekanizmayı güçlendirmiştir. Bu şekilde Tora tarihin hiçbir döneminde unutulmamıştır. Bu açıdan, dünyanın çeşitli yerlerine dağılmış olan Yahudi cemaatlerinin “istisnasız” hepsinde, bazı durumlarda başka cemaatlerle yüzyıllarca temas edememelerine karşın, Tora'nın aynı özenle korunmuş olması, sürpriz değildir.

Tanrısāl ve Ebedi

Yahudi Ulusu'nun varoluş sebebi olan Tora, Tanrı'nın ebedi ve canlı eseri olarak, halkın her türlü zorluk karşısında varlığını sürdürebilmesini sağlayan ruhu temsil eder. Tora'nın okunduğu her an, Bene-Yisrael'in Sinay Dağı'ndaki tecrübesinin bir tekrarı niteliğindedir. Bene-Yisrael'in o zaman yaptığı gibi, bizler de Tanrı'nın öğretilerini dinlemek ve onları yerine getirmeye gayret etmek için Yaratıcımız'a yaklaşıyoruz.

Rambam, her Yahudi'nin sorumlu olduğu 13 inanç prensibini listelerken, sekiz ve dokuzuncu sırada şunlara yer vermiştir:

8. Elimizdeki Tora'nın, öğretmenimiz Moşe'ye verilmiş olanla aynı olduğuna tam bir inançla inanıyorum.

9. Bu Tora'nın değış tokuş edilmeyeceğine ve Mübarek Yaratıcı'nın başka bir Tora vermeyeceğine tam bir inançla inanıyorum.

Bu iki prensip, Yahudi'nin temel inancının sarsılmaz parçalarından olmanın yanında, Tora öğrenimi sırasında takınılacak tavır konusunda da rehber niteliğindedir. Tora öğrenimi sırasında temel prensip, bu kitabın Tanrı'nın ebedi ve değişmez Sözü olduğunu kabul etmektir.

Tora'nın her bir harfi Tanrı tarafından Moşe Rabenu'ya verilmiştir; değiştirilmemiştir ve değiştirilemez; Tora'ya hiçbir şey eklenmemiştir ve eklenemez. Gerçekten de *Talmud*, Tora'nın tek bir harfinin ya da geleneksel olarak kabul edilmiş herhangi bir açıklamasının geçerliliğini sorgulayan bir kişinin, Tora'nın tümünü inkar etmeye kadar gideceğini önemle vurgular (*Talmud – Sanedrin* 99a). Bu en başta biraz sert bir yargılama olarak görünse de, aslında tamamen yerindedir. Zira bir eleştirmen, Tora'nın tek bir harf ya da cümlesinin Tanrısallığını inkar ettiği anda, hoşuna gitmeyen bir başka bölümü gözden çıkarma konusunda onu ne engelleyebilir? Özellikle modern zamanlar, bu hatalı gidişatın örnekleriyle doludur.

Diğer yandan mantık, insanın Tanrı'nın Sözü'yle hiçbir şekilde oynayamayacağını gerektirmektedir. Sadece insan zekasının Tanrısız zekayla boy ölçüşemeyecek çok düşük bir boyutta olmasından değil, aynı zamanda Tanrı'nın ve Bilgeliği'nin "Mükemmel" olmasından dolayı... Ve tanım gereği "mükemmellik", geliştirilemez.

"Gökler, Tanrı'nın Sözü ile oluştu..." (Teilim 33:6). Tanrı'nın silinemez Sözü, fiziksel bir şekil almıştır. Tanrı'nın Sözü olmaksızın, hiçbir şey varlığını sürdüremez. Bu sebeple gökler, yeryüzü ve kapsadıkları her şey, Tanrı'nın Sözü için bir tür giysi halini almışlardır. Bunun bir uzantısı olarak, Tora'nın siyah ve beyaz ateşi, siyah mürekkep ve deri parşömen kılıfına girmişler ve Tanrı'nın, Tora'nın özünü oluşturan Sonsuz Bilgeliği, harf ve sözcüklerle ifade bulmuştur.

Romalılar, Rabi Hanina ben Teradyon'u, Tora öğretme "suçu" dolayısıyla idama mahkum etmişlerdi. Bir Tora tomarını onun vücuduna sararak, Rabi Hanina'yı ateşe verdiler. Çektiği acı doruğa eriştiğinde, olaya şahit olan öğrencileri, Rabi Hanina'ya sordular: "Rabi; ne görüyorsunuz?"

Rabi Hanina'nın cevabı şöyle oldu: "Parşömenler yanıyorlar; ama harfler [göklere] yükseliyor" (*Talmud – Avoda Zara* 18a).

Rabi Hanina, öğrencilerinin göremediği bir şeyi görmekteydi. Alevler parşömen ya da mürekkebi yakabilirler; fakat Tora'nın sözleri ebedidir; zira fiziksel tomar, onlar için sadece bir barınaktır; özlere ise tamamen manevidir. Rabi Hanina'nın cellatları, tıpkı her yüzyıldaki barbarlar gibi, belki Tanrı'nın hakir gördükleri Torası'na nefretlerini kusarken gurur duyuyorlardı; fakat bilmedikleri bir şey vardı: Harfler ebedidir – tıpkı Kaynak'ın Ebedi oluşu gibi.

Tora ŞeBeal Pe – Sözlü Tora

Üniversitede örneğin matematik bölümünü bitirmiş olan arkadaşınızın tüm ders notlarını elde ettiğinizi düşünün. Onları okuduğunuzu, içindeki teoremleri birer metin olarak satır satır yuttuğunuzu farz edin. Bu, sizin "Matematik Uzmanı" olmanız için yeterli midir? Herhangi bir üniversiteye gidip, "ben matematik profesörüyüm" dediğinizde, sizi hemen bölüm başkanı yaparlar mı? Elbette hayır... Neden?

Önsöz

Bir matematik öğrencisi, belirli bazı matematiksel sembolleri, deyimleri, aksiyomları, kendi deneyimleri ve özellikle de sınıfta, bu işin “gerçek uzmanından” öğrendiklerini zihninde tutar. Bu onun yaşantısının bir parçasıdır artık. Defterine geçirdikleri ise, kafasındaki asıl büyük resmi canlı tutacak, ipuçları sağlayacak notlardır. Notlardan çok daha fazlasını, derste profesör ona anlatmıştır. Dahası, herhangi bir konuda bilgi alabilmek için profesöre her zaman danışabilmiştir. Kendi eline gelen notları anlamadıysa, bu işin uzmanıyla fikir teatisinde bulunabilmiştir. Kısacası, notlar, asıl bilginin sadece çıkış noktalarıdır. Bilgi ise, tecrübe, matematiksel gelenek ve kafada saklıdır. Sadece teoremler belki bir matematikçinin anlayışı için yeterlidir. Zira o, bu teoremlerin ispatlarını da bilmektedir. Oysa ispatları okusa bile bir şeyler anlayabileceği şüpheli olan kişi için bunlar, anladığını varsaydığı birer garip yazıdan başka bir şey değildir.

Bunun anlamı açıktır: Sadece teoremleri okuyup yutan (!), fakat bunların gerçekte tam olarak neyi ifade ettiğini bilmeyen kişinin, “bilginin tümü ve aslı” ile ilgili fikri, çok sınırlı ve birçok durumda da yanlış ya da yanıltıcıdır. Dahası, böyle bir kişi notlarda “tespit ettiği” gariplikler, tezatlar ve mantıksızlıklar karşısında hemen alaycı bir mutluluğa kapılacaktır. Eleştirmek, aşağılamak ve inkar etmekte gecikmeyecektir. Hatta kendi ispatlarını getirecek kadar kabalaşacaktır. Bunun ötesinde, etrafına insanları toplayıp matematik bilimini tamamen yok saymaya bile gidebilecektir. Fakat bir gerçek vardır: Tüm dünya onun gibi düşünse bile, gerçek matematikçi bundan etkilenmeyecektir. Çünkü o, bilginin tümüne sahiptir; yazılı notların kat kat fazlası miktardaki bu bilgi, matematik camiasının kolektif zihnindedir ve sürekli olarak incelenip öğrenilerek bir nesilden diğerine sağlam bir şekilde aktarılmaktadır...

Hiçbir benzetme, aslını tam olarak karşılamaz. Matematik bilimi için yukarıdaki senaryo tam olarak doğru olmayabilir. Fakat Tora için bu doğrudur. En önemli fark, notların da [Tora ŞeBeal Pe] Bizzat Profesör [Tanrı] tarafından verilmiş olmasındadır...

Gerçek “Tora”, “Yazılı Tora” adı verilen özlü, şifreli, bazen açık, bazen kapalı olan, ebedi ve değişmez metnin rehberliğiyle birleşmiş olan “Sözlü Tora”dır. Kısacası, “Yazılı Tora yorumlanarak Sözlü Tora oluşturuldu” şeklindeki yaygın düşünce, gerçeği yansıtmamaktadır. Aksine Sözlü Tora, Moşe Rabenu tarafından halka doğrudan öğretilmiş, Yazılı Tora da yine Moşe Rabenu tarafından halka doğrudan verilmiştir. “Tora Öğrenimi” de, Tora’nın bu iki birbirini bütünleyen parçası arasındaki bağlantı ve her ikisinin derinlemesine incelemesidir.

Yazılı Tora’nın sadece düz okunması bile, bunun yanında çok daha geniş bir geleneğin var olmasını gerektirmektedir. Örnekler:

- İbranice’de aynı harflerle yazılan sözcükler, farklı noktalamayla farklı şekillerde telaffuz edilirler. Örneğin Het-Lamed-Bet harfleri, yerine göre “**Helev** – İç Yağı” ya da “**Halav** – Süt” olarak okunabilir. Bilindiği gibi, Tora’da noktalama işaretleri yoktur. Dolayısıyla hangi sözcüğün **Helev**, hangisinin **Halav** şeklinde okunması gerektiğini bilmek için belirli bir geleneğe ihtiyaç vardır [ve elbette buna benzer sayısız örnek mevcuttur]. Kısacası, Yazılı Tora’yı doğru “okuyabilmek” için bile sözlü geleneğe ihtiyaç vardır.

- Tora’nın belki de en yanlış anlaşılan emri “Göze karşılık göz...” (Şemot 21:24) ifadesidir. Sözlü gelenekten bihaber olan kişi, bu ifadeyi olduğu gibi kabul ederek, bir kişinin bir başkasının gözüne zarar vermesi durumunda, onun da gözüne zarar verilmesi gerektiği sonucuna varacaktır. Oysa Moşe Rabenu’nun dönemi de dahil olmak üzere, tarihin tüm dönemlerinde, tüm Yahudi cemaatleri bu emri “göze karşılık, gözün parasal tazminatını ödemek” şeklinde uygulamıştır. Ne Moşe’nin ne de ondan sonra gelenlerin, Tanrı’nın Sözü’nün “basit anlamını” değiştirme görevini üstlenmeyecekleri açıktır. Dolayısıyla

Tora'nın basit metni sanıldığı kadar da basit değildir ve uygulamanın hangi durumda hangi detaylarla olacağı, ancak Tanrı'nın Moşe'ye öğretmiş olduğu sözlü gelenek [*Tora ŞeBeal Pe*] sayesinde tam olarak bilinebilir.

Örnekler çoğaltılabilir. Hepsinin ortak bir gerektirmesi vardır: Yazılı Tora'ya eşlik eden ve onun kat kat daha geniş olan bir Sözlü Tora mevcuttur. Ve bu refakatçi olmadığı zaman Yazılı Tora doğru şekliyle anlaşılamaz, çarpıtılır ve akla sığmayacak kadar yanlış şekillerde yorumlanabilir. Tıpkı bazı bilgisiz kişilerin yüzyıllar boyunca yaptığı gibi...

Sözlü Tora'nın çok önemli bir bölümü de, Tora'nın statik kalmasını önleyerek, gelişen zamanla ortaya çıkan yeni durumlara cevap verebilmesini sağlayan türetim kurallarıdır. Onüç tane olan bu kurallar "**Midot**" adını alırlar ve Moşe Rabenu tarafından Yahudiler'e öğretilmişlerdir. İnsan mantığına, Tanrısal Bilgeliliğin bir derecesine kadarını türetme yetkisinin verilmesi, onun için olası en büyük hediye ve iltifattır. Diğer yandan insanoğlu bunu kuralına göre yapmakla yükümlüdür. Aksi takdirde bu, Tanrısal Bilgelik olmaktan çıkar.

Buna bağlı olarak bazen kişi, bir kuralın geçerliliğini, onun kendi mantığına uygun olup olmamasına bakarak değerlendirme hatasına düşebilir. Ancak Rabenu Tam'ın söylediği gibi, bir insanın Tora'nın herhangi bir kuralıyla ilgili mantıklı bir açıklama getirebiliyor olması, Tora'nın geçerliliği için herhangi bir kanıt teşkil etmez. Tora, geçerliliği için insanın onayına muhtaç değildir. Dolayısıyla Tora'nın bir kuralını "doğru ve bağlayıcı" yapan, onu mantığımızla anlıyor ya da ona kendimizce bir açıklama getirebiliyor olmamız değildir. Zira bu da Tanrısal Bilgeliliği, kendi mantığımız oranında sınırlamak anlamına gelecektir. Bu bizleri, kendi çizdiğimiz o görünmez sınırın ötesindeki Tanrısal bilgiyi tanımama şeklinde ciddi bir hataya sürükler. Oysa bir kuralı anlamıyor olmamız, sadece *bizim* yetersiz olduğumuzu gösterir; kuralın değil. Ve bizi bağlamadığına karar verdiğimiz anda o kuralın Tanrısallığını inkar etmiş oluruz.

Kısacası; Tora insani mantık ve çözümleme yeteneğine bir yere kadar prim tanımıştır; fakat insan yine de daima, bu yetkinin Yetki Veren'in belirlediği çerçevede gerçekleşmesi gerektiğini bilmeli, kendi sınırlı mantığının yol açtığı yanılsamaya kapılarak haddini aşmamalıdır.

Seçilmişlik Kavramı

Tora Yaratılış planının yansımasıdır ve Tora öğrenimi bu planın özünün kavranması anlamına gelir. "*Eğer gündüz ve gece [boyu yerine getirilen] Antlaşmam [= Tora öğrenimi] olmasaydı, göklerin ve yeryüzünün kanunlarını koymazdım*" (Yirmeyau 33:25).

Tora'yı Tanrı'dan doğrudan alma, onun direktiflerini yerine getirmekle yükümlü kılınma ve dünyevi varoluşun en karanlık köşelerindeki kutsiyet kıvılcıklarını keşfetme ayrıcalığı, Bene-Yisrael'e tanınmıştır. Böylelikle Tora ve Yisrael, Yaratılış'ın iki ayrılmaz amacı haline gelmişlerdir.

Yahudiler'in "Seçilmiş Halk" oldukları kavramı, özellikle Yahudi karşıtları tarafından fazlasıyla çarpıtılmıştır. Yahudiler kendilerini hiçbir zaman insanüstü birer varlık, dünyanın hakimleri ya da benzeri sıfatlarla tanımlamamışlardır. Yahudiler'in Tanrı'nın kendilerine Bizzat hitap etmesi ve Tora'yı vermesi ile belirli bir ayrıcalığa sahip oldukları tarihi bir gerçektir. Bu açıdan bakıldığında Yahudiler "seçilmiş"tirler.

Tanrı bu konuda şöyle demektedir: "*Ve siz, Benim için bir Koenler krallığı ve kutsal bir halk olacaksınız*" (Şemot 19:6). Bene-Yisrael içinde, Koenler'in görevi Tanrı ile halk arasın-

Önsöz

daki bağlantıyı sağlamak, *Bet-Amikdaş*'taki kutsal hizmeti gerçekleştirmek ve en önemlisi halkı eğitmektir. Yahudiler'in dünyanın diğer halklarla olması beklenen ilişkisi de bu şekilde gerçekleşmelidir. Kutsal bir halk olarak Tanrı'nın Varlığı'nı dünyada hissettirmeli, diğer uluslara Tanrı'yı tanıtmalı ve kutsiyet konularında rehberlik görevini üstlenmelidir. Yahudi, bir "öğretmen" olarak seçilmiştir. Yahudilik'teki "seçilmişlik" kavramı budur; ve daha fazlası değildir. Yahudiler bu görevi tarih boyunca aktif ya da pasif olarak yerine getirmişler ve dünya bugünkü Tanrı bilincine ulaşmıştır.

Yaratılanın Yaratıcısı'nı tanıması... Tarihin temel amacı da budur...

İBRANICE OKUMA REHBERİ

HARFLER:

Harf	İsim	Ses	Harf	İsim	Ses
א	Alef	-	ל	Lamed	L
ב, בּ	Bet, Ve	B, V	מ	Mem	M
ג	Gimal	G	נ	Nun	N
ד	Dalet	D	ס	Sameh	S
ה	E	-	ע	Ayin	-
ו	Vav	V	פ, פּ	Pe, Fe	P, F
ז	Zayin	Z	צ	Tsadik	TS
ח	Het	H	ק	Kuf	K
ט	Tet	T	ר	Reş	R
י	Yod	Y	ש, שׁ	Şin, Sin	Ş, S
כ, כּ	Kaf, Haf	K, H	ת	Tav	T

Sadece kelimenin sonuna gelen beş harf:

ך, ךּ	Kaf, Haf	K, H	ץ	Tsadik	TS
ם	Mem	M	ף	Fe	F
ן	Nun	N			

Titiz Telaffuzla İlgili Notlar:

1. א harfi tamamen sessizdir. ה harfi sessiz olmasına karşın, hafif bir nefes sesi gerektirir. ע harfi sessiz olmasına karşın, gırtlığın büzülmesiyle çıkan bir sesi gerektirir.
2. Genel olarak bir harfin içine gelen nokta onu kalınlaştırır. Örneğin ש harfinin telaffuzu 'şş' şeklindedir. Bu incelik/kalınlık durumu, ב, בּ gibi ikililerde de görülmektedir. Bu doğrultuda ד harfi aslında İngilizce'de 'the' sözcüğündeki 'th'nin sesini verir, ד ise normal 'd' sesine sahiptir. Benzer şekilde ת harfi İngilizce'de 'think' sözcüğündeki 'th' sesini verirken, noktalı hali ת ise normal 't' sesine sahiptir. Yine ו harfi, İngilizce'deki 'w' ile eşdeğerdir. Ve ק harfi noktasız haldeyken 'kh' sesini, noktalyken ise normal 'k' sesini verir.
3. כ harfi sert bir 'h' sesi verirken, ח ise nispeten yumuşak bir gırtlak büzülmesiyle telaffuz edilir.
4. Tüm bunlar titiz telaffuzla ilgili bilgilerdir. Fakat genel olarak yukarıdaki tabloda verilen telaffuz yeterlidir.

NOKTALAR:

Büyük Noktalar			Küçük Noktalar		
Nokta	İsim	Ses	Nokta	İsim	Ses
אֲ	Kamets	A	אֱ	Patah	A
אִ	Tsere	E	אֶ	Segol	E
אֻ	Hirik	I	אֹ	Hirik ve Yod	I
אָ, אֹ	Holem	O	אָ	Kamets Hatuf	O
אוּ	Şuruk	U	אוּ	Kibuts	U

Özel Noktalar:

אֵ	Şeva	E
אֶ	Segol Hatuf	E
אֹ	Patah Hatuf	A

OKUMA KURALLARI

1. Harflerin birleştirilmesi ve hecelerin oluşturulması.

ד = D + a = Da
ה = H + e = He
ט = T + i = Ti
ל = L + o = Lo
צ = TS + u = TSu

י = Y + a = Ya
ג = G + e = Ge
פ = P + i = Pi
ץ = - + o = o
ז = Z + u = Zu

ה = - + o = O
ס = S + e = Se
ש = Ş + a = Şa
ת = T + e = Te

2. Hecelerin birleştirilmesi ve sözcüklerin oluşturulması.

ב = Be
ר = Re
א = -
ש = Şi
ת = T

→ בְּרֵאשִׁית = BeReŞiT

א = A
ש = Şa
מ = Ma
י = Yi
מ = M

→ אֲשַׁמְיִם = AŞaMaYiM

3. Şeva (,) ile ilgili kurallar: Bu nokta beş istisna haricinde telaffuz edilmez. Bu durumda noktaya “**Şeva Nah – Durağan Şeva**” adı verilir. Noktanın ‘E’ sesini verdiği ve “**Şeva Na – Hareketli Şeva**” adını aldığı beş istisna şunlardır:

- a. Şeva, sözcüğün ilk harfinin altına gelirse telaffuz edilir:

Örnekler: שְׁוָא = Şeva; קִבּוּצָה = Kevutsa; רְאוּבֵן = Reuven; שְׁעוּעִית = Şeuit vs.

- b. Büyük bir noktadan sonra gelen Şeva telaffuz edilir:

Örnekler: נֶלֶחָה = Neleha; יִרְאוּ = Yireu; דּוֹרֵשִׁים = Doreşim; שׁוּבָה = Şuveha. Ayrıca בָּרֵחַ = Barehu. Bu son örnekte (,) ile (,) arasında bir çizgi (,) bulunması gerekir. Aksi halde bkz. Madde 4a.

İstisnai olarak, bir sözcük ו ile başlıyorsa, bu nokta büyük olmasına karşın, ardından gelen Şeva okunmaz: וּבְקוּמָהּ = Uvkumeha; וּרְאִיתֶם = Uritem.

Küçük noktadan sonra gelen Şeva okunmaz:

Örnekler: בִּשְׁבִיל = Bişvil; סַפְסַל = Saşsal; שְׁלֶחַן = Şulhan; אֶתְמֹל = Etmol vs.

- c. İçinde nokta [Dageş] bulunan bir harfin altına gelen Şeva, kendisinden önceki nokta küçükse bile telaffuz edilir:

Örnekler: אֵילָדִים = Ayeladim; בִּקְשָׁה = Bikeşa vs.

- d. Sözcük içinde yan yana gelen iki Şeva varsa, birincisi telaffuz edilmez, ikincisi edilir:

Örnekler: תַּרְנֻגּוֹל = Tarnegol; יִמְצֵאוּ = Yimtseu vs.

Eğer iki Şeva yan yana sözcüğün sonunda bir arada geliyorsa ikisi de okunmaz:

קַתָּבְךָ = Katavt; נֶפֶת = Neft vs.

- e. Sözcük içinde aynı harf yan yana iki kez geliyorsa, ilkinin altına gelen Şeva telaffuz edilir:

4. *Kamets (׀) ile ilgili kurallar:* Normal şartlarda ‘a’ sesine sahip olan bu nokta, dört durumda ‘o’ olarak okunur.

- a. Kamets noktasından sonra bir Şeva geliyorsa ve ikisinin arasında bir çizgi yoksa, Kamets ‘o’ olarak okunur, Şeva ise sessiz kalır.

Örnekler: בְּחֹמָה = Behohma; אֹמְנָם = Omnam; צֹרְפָה = Tsorfa vs.

- b. Kamets’ten sonraki harfin içinde nokta varsa, Kamets ‘o’ okunur.

Örnekler: חֲנֻנִי = Honenu; רוֹנִי = Roni; עֲזִי = Ozi vs.

İstisnai olarak, kelimenin sonundaki ה harfinin içinde nokta varsa, öncesindeki Kamets ‘a’ olarak kalır; ve kelimenin sonuna bi nefes sesi eklenir: אִישָׁה = İshah; רוּחָהּ = Rohbah.

- c. Kamets’ten sonraki harfin önünde bir yatay çizgi (*Makaf*) varsa, Kamets ‘o’ okunur.

Örnekler: כֹּל = Kol; חֹק = Hok; וּגְדֹל = Ugdol; יֻקְבָּצוּ = Yikbots vs.

İstisnai olarak, yatay çizgiden önce gelen harf sessiz harflerden biriye, Kamets ‘a’ olarak kalır: מִקְרָא = Mikra; תֵּנָה = Tena vs.

- d. Bir sözcük ...וְ yapısıyla başlıyorsa, hemen ardından gelen Kamets ‘o’ okunur.

Örnekler: וַיָּקָם = Vayakom; וַיָּאָשׁוּב = Vayašov vs.

5. ה hecesi bir sözcüğün sonuna gelirse, ‘ha’ yerine ‘ah’ olarak okunur.

Örnekler: נֹחַ = Noah; מָנוּחַ = Manoah; לֵישְׁתֵּבֶחַ = Leıştabeah; פֹּתֵחַ = Poteah vs.

6. Bir kelimenin sonunda Tsere (ֵ) ve Hirik (ִ) noktalarından sonra gelen י harfi telaffuz edilmez: לֵוִי = Levi; וְדִבְרֵי = Vedivre; רוֹנִי = Rone; אֶשְׂרֵי = Aşre; עָנִי = Ani vs.

י harfi kelimenin sonunda diğer noktalardan sonra gelirse okunur: כִּסּוּי = Kisuy; דִּבְרֵי = Devaray.

י harfi kelimenin içinde kendine ait bir nokta olmaksızın geldiği takdirde okunmaz: יָמִים = Yamim; אֵין = En; רֵק = Rek; נִפְלְאוֹתֶיךָ = Nifleoteha; קֹרְאִי = Koreav vs.

7. Tanrı’nın İsmi:

- a. אֲדֹנָי = Adonay

- b. יְהוָה : Bu İsmi yazıldığı gibi okumak son derece ciddi bir hatadır. Bu sebeple bu İsim, sadece ve sadece *Adonay* olarak okunmalıdır. Dualar ya da Tora okunuşu dışında ise “*Aşem – İsim*” sözcüğü tercih edilmelidir.

בְּיְהוָה = B’Adonay; לִיְהוָה = L’Adonay; וַיְהִיְהוָה = V’Adonay.

- c. יְיִ = Adonay

- d. *Adonay* sözcüğü arka arkaya iki kez geldiği zaman, eğer aralarında ayırıcı bir şeyler yoksa, yerine göre bunlardan ilki ya da ikincisi *Eloim* olarak okunur.

İçindekiler

İçindekiler

Perek 1

Bereşit

1. Yaratılış; İlk Gün	3
2. İkinci Gün	5
3. Üçüncü Gün	7
4. Dördüncü Gün	7
5. Beşinci Gün	9
6. Altıncı Gün	9

Perek 2

7. Şabat	13
8. İnsan	15

Perek 3

9. Kadın'a Verilen Lanet	23
10. Adam'a Verilen Lanet	25
11. Kovuluş	25

Perek 4

12. Kayın Ve Evel	27
-------------------	----

Perek 5

13. İlk ve İkinci Nesiller	33
14. Üçüncü Nesil	33
15. Dördüncü Nesil	33
16. Beşinci Nesil	33
17. Altıncı Nesi	35
18. Yedinci Nesil	35
19. Sekizinci Nesil	35
20. Dokuzuncu Nesil	35
21. Onuncu Nesil	35
22. Noah'ın Çocukları ve Devler	35

Perek 6

23. Karar	37
-----------	----

Noah

24. Noah Ve Dönemi	39
25. Büyük Tufan	39

Perek 7

Perek 8

26. Tufan'dan Sonra	51
---------------------	----

Perek 9

27. Gökkuşağı	55
28. Kanaan Lanetleniyor.	55

Perek 10

29. Yefet Ve Ham'ın Soyları	59
30. Kanaan'ın Soyu	65
31. Şem'in Soyu	67

Perek 11

32. Babil Kulesi	71
33. Onbirinci Nesil	73

	34. Onikinci Nesil73
	35. Onüçüncü Nesil73
	36. Ondördüncü Nesil73
	37. Onbeşinci Nesil73
	38. Onaltıncı Nesil73
	39. Onyedinci Nesil75
	40. Onsekizinci Nesil75
	41. Avram75
Perek 12	<u>Leh Leha</u>	
	42. Avram'a Yapılan Çağrı Ve Göç81
	43. Dertler85
Perek 13		
Perek 14		
	44. Savaş91
Perek 15		
	45. Parçalararası Antlaşma99
Perek 16		
	46. Yişmael'in Doğumu107
Perek 17		
	47. Sünnet109
	48. Sözlerin Tutulması113
Perek 18	<u>Vayera</u>	
	49. Ziyaretçiler117
Perek 19		
Perek 20		
	50. Sara Ve Avimeleh133
Perek 21		
	51. Yitshak Ve Yişmael139
	52. Beer Şeva'daki Antlaşma143
Perek 22		
	53. Sınav145
	54. Rivka153
Perek 23		
	<u>Haye Sara</u>	
	55. Sara'nın Ölümü155
Perek 24		
	56. Yitshak İçin Bir Eş.159
Perek 25		
	57. Avraam'ın Son Günleri175
	58. Yişmael177
	<u>Toledot</u>	
	59. Yaakov Ve Esav181
Perek 26		
	60. Yitshak Ve Pelıştiler187
	61. Esav Evleniyor195

İçindekiler

Perek 27	
	62. Beraha195
Perek 28	
	<u>Vayetse</u>
	63. Yaakov'un Yolculuğu211
Perek 29	
Perek 30	
Perek 31	
Perek 32	
	<u>Vayislah</u>
	64. Yaakov Esav'la Karşılaşıyor247
Perek 33	
	65. Şehem'e Varış261
Perek 34	
	66. Dina Olayı261
Perek 35	
	67. Bet-El'e Yönelik Hazırlık269
	68. Bet-El271
	69. Yaakov'un Oğulları; Yitshak'ın Ölümü277
Perek 36	
	70. Esav'ın Soyu279
	71. Seir'in Soyu283
	72. Edom Kralları285
Perek 37	
	<u>Vayeşev</u>
	73. Yosef Satılıyor291
Perek 38	
	74. Yeuda Ve Tamar305
Perek 39	
	75. Yosef'in Sınırı315
Perek 40	
	76. Esirlerin Rüyaları321
Perek 41	
	<u>Mikets</u>
	77. Yosef'in Rüyaları Gerçekleşiyor327
Perek 42	
Perek 43	
Perek 44	
	<u>Vayigaş</u>
	78. Yosef Kimliğini Açıklıyor363
Perek 45	
Perek 46	
	79. Yaakov'un Ailesi375
	80. Yaakov'un Mısır'a Gelişi379
Perek 47	
	<u>Vayhi</u>
	81. Yaakov'un Son Günleri389
Perek 48	
Perek 49	
	82. Berahalar: Reuven, Şimon, Levi399

83. Yeuda	401
84. Zevulun	405
85. Yisahar	405
86. Dan	407
87. Gad	407
88. Aşer	407
89. Naftali	409
90. Yosef	409
91. Binyamin; İlk kitabın sonu	411

Perek 50

ÖZEL PERAŞALAR

Roş Hodeş Peraşası	424
Hanuka Peraşası	426
Taanit Peraşası	438

AFTARALAR

Aftarat Bereşit	446
Aftarat Noah	448
Aftarat Leh Leha	450
Aftarat Vayera	454
Aftarat Haye Sara	458
Aftarat Toledot	464
Aftarat Vayetse	468
Aftarat Vayışlah	472
Aftarat Vayeşev	476
Aftarat Mikets	480
Aftarat Vayigaş	484
Aftarat Vayhi	488
Aftarat Erev Roş-Hodeş	490
Aftarat Şabat Roş-Hodeş	494
Aftarat Şabat Hanuka (I)	500
Aftarat Şabat Hanuka (II)	504

SÖZLÜK	507
--------------	-----

ŞEMALAR	533
---------------	-----